

JOSEP MARIA DE SAGARRA

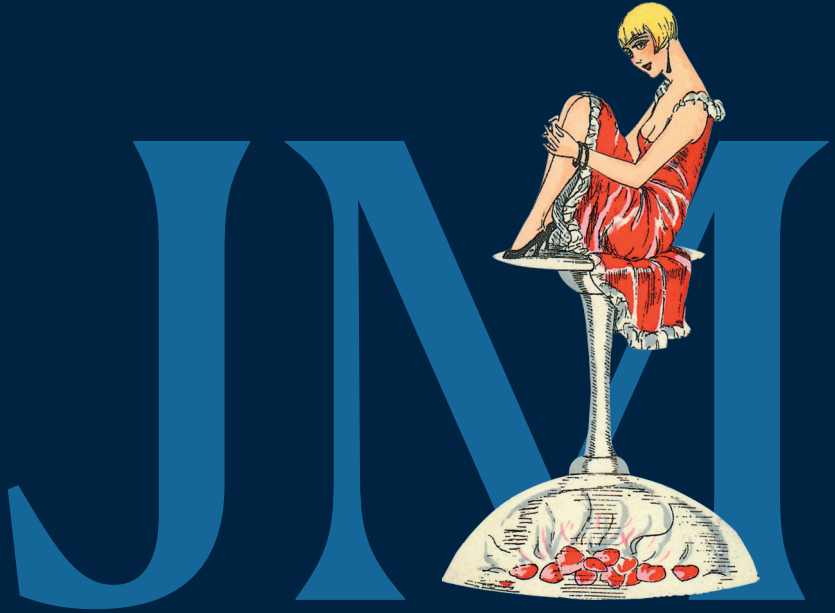
VIDA PRIVADA

Edició i introducció de Narcís Garolera

EDITORIAL BARCINO · IMPRESCINDIBLES

Biblioteca de Clàssics Catalans

VIDA PRIVADA

IMPRESINDIBLES
BIBLIOTECA DE CLÀSSICS CATALANS

DIRECTOR
ORIOL MAGRINYÀ

CONSELL ASSESSOR
MARGARIDA CASACUBERTA, FRANCESC J. GÓMEZ,
TOMÀS MARTÍNEZ, RAQUEL PARERA, JOSEP PUJOL,
JOAN SANTANACH, ALBERT SOLER,
JOSEP SOLERVICENS, GUILLEM USANDIZAGA

FUNDACIÓ////**CARULLA**

JOSEP MARIA DE SAGARRA

VIDA PRIVADA

Edició i introducció de Narcís Garolera

EDITORIAL BARCINO · IMPRESCINDIBLES

Biblioteca de Clàssics Catalans

Imprescindibles. Biblioteca de Clàssics Catalans, 6

Primera edició: març de 2023

© de l'edició i la introducció, Narcís Garolera, 2023

© *Vida privada*, Joan de Sagarra, 2023

Il·lustració de la coberta: postal de propaganda dels anys vint del segle passat
de Champagne Valentine. Lordprice Collection / Alamy 2023

Reservats tots els drets d'aquesta edició:
Editorial Barcino, SA
Via Augusta 252-260, 5è. 08017 Barcelona
www.editorialbarcino.cat

Edició núm. 888
Dipòsit legal: B 3033-2023
ISBN: 978-84-7226-918-7

Revisió de l'edició i edició de taula: Thiago Mori
Correcció de proves: Marina Miralles
Disseny de la coberta: Duró Studio
Disseny de l'interior: Duró Studio i Tono Cristòfol
Preimpresió: Tono Cristòfol
Impressió: Gràfiques Ortells, SL

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	7
<i>Vida privada</i> , la novel·la de Barcelona	9
Una generació sense novel·la	9
Novel·la o reportatge?.....	13
Trama, personatges, escenaris.....	15
Recepció crítica	19
Models i influències.....	21
Estil i llengua.....	22
Edicions	25
Traduccions.....	27
BIBLIOGRAFIA.....	29
NOTA EDITORIAL.....	33
VIDA PRIVADA. NOVEL·LA.....	35
Primera part.....	37
Segona part	229

INTRODUCCIÓ

Vida privada, la novel·la de Barcelona

Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau (Barcelona, 1894-1961) va ser un escriptor complet. Se serví de tots els gèneres literaris (poesia, teatre, narrativa, articulisme, literatura de viatges), i en tots excel·lí de manera indiscutible. No s'ajustà al «cànon» noucentista, ni en els temes ni —sobretot— en l'ús del català. «La nostra llengua està en aquell estat de cera tova que totes les ditades se li coneixen», manifestà en una crítica teatral a *La Publicitat* (13-III-1923). Com Josep Pla, amb la seva producció literària pretenia arribar al lector comú, sense crear-li obstacles conceptuals ni dificultats de comprensió lingüística. Per això va ser un escriptor llegit, admirat i estimat pels catalans, i especialment pels barcelonins.

Una generació sense novel·la

El Noucentisme no afavoria la novel·la, però alguns dels afiliats al moviment animaven els escriptors a escriure'n. Josep Carner, per exemple, al pròleg a *L'abrandament*, de Carles Soldevila, deia:

El Noucentisme necessita, darrere dels seus poetes, els seus novel·listes. La poesia és un nimbe, un halo sacrosant; però la novel·la, com el teatre, és l'entronització.

Les propostes estètiques d'Eugeni d'Ors havien creat un distanciament entre els lectors i la literatura. Màrius Vidal —pseudònim d'Ignasi Armengou— arriba a proposar un «antinoucentisme»:

El Noucentisme significa el divorci entre el poble i la literatura. Aquesta situació ha produït en les nostres lletres un efecte lamentable. La literatura se n'ha ressentit (...) sembla que hi manqui força, naturalitat i, sobretot, humanitat.

Als primers anys del decenni dels vint es produeix un debat sobre la novel·la, que acabarà amb les intervencions de Josep Maria de Sagarra i Carles Riba. Sagarra obrí el foc amb un article a *La Publicitat* on feia reflexions com aquestes:

De totes les formes que té l'art de la paraula, la de la novel·la és la més assequible, la més apassionant, la que s'adapta més a tots els paladars; és la forma democràtica per excel·lència de l'art de la paraula.

Quan hom mira l'extraordinari monument novellístic europeu (...) i s'adona de la pobresa, per no dir de l'absència absoluta de la novel·la catalana, li agafa una gran tristesa i un desig que aquest buit lamentable de la nostra literatura comenci a omplir-se una mica.

Avui la nostra vida barcelonina ofereix una quantitat d'aspectes peculiars, interessantíssims, ben nostres i ben definits, que donen molt camp a córrer a un observador agut, a un creador d'històries i a un constructor de fantasies consistents.

La grapa del novellista pot escorcollar les cases del passeig de Gràcia (...) la dreta i l'esquerra de la Rambla. (...) la virtut i la depravació, l'egoisme i la generositat de la nostra gent; aquesta societat jove i rebregada (...) està cridant la ploma del novellista.

Un any més tard, també a *La Publicitat*, Sagarra tornava a defensar el gènere:

El públic català està demanant amb la boca oberta i amb uns crits desesperats que li donguin novel·les.

¿I per què els nostres literats no n'escriuen? (...) Escriure una novel·la fa una certa por. (...) aquí encara ho tenim tot per fer, i escriure una novel·la catalana (...) comporta una responsabilitat.

S'ha de vèncer la por d'escriure novel·les; fem la prova i no ens en penedirem.

I poc després, al mateix diari, reblava el clau en defensa de la novel·la:

Una forta producció novel·lística seria entre nosaltres d'una utilitat inapreciable. Avui dia al món la novel·la ho és tot: religió, moral, ciència, política, economia, etc. El teatre comparat amb la novel·la és un jardinet on s'hi crien només quatre menes de plantes. Moltíssimes coses que el públic s'empassa dintre una novel·la, les rebutja escandalosament si se les troba damunt de l'escenari.

Perquè es produeixi un fort moviment novel·lístic es necessita un estat social complex, madur i definible i una llengua treballada.

El gust i la passió per la novel·la està estès de cap a cap del món. (...) Els temes morals delicadíssims, les qüestions socials de darrera hora, tot cau dintre el camp infinit de la novel·la.

Per mitjà de la novel·la hi ha hagut (...) un intercanvi en el coneixement de classes socials. (...) La novel·la ha estat una de les armes més poderoses de la democràcia. (...) A la novel·la li ha tocat la de guanyar sempre.

La manca de novel·la és un positiu descuit de la nostra literatura.

El 5 de juny de 1925 Carles Riba pronuncià una conferència en resposta als articles de Sagarra. Hi deia, entre altres coses:

Ens inclinàriem a creure que en la nostra literatura ha predominat, en aquest quart de segle, la lírica. (...) únicament els poetes haurien pogut crear el català literari.

No es pot dir que la novel·la catalana no ha començat, sinó que ha finit un període preparatori d'ella, el dels narradors (...) i s'ha d'obrir el de la veritable novel·la moderna, el dels creadors i presentadors de realitats psicològiques imaginàries.

Quasi deu anys més tard, publicada *Vida privada*, Sagarra dedicà un «aperitiu» a André Maurois (*Mirador*, 20-X-1933), a propòsit del qual escriví coses com aquestes:

La novel·la [és] la forma literària més completa i més adient al nostre temps. (...) Cada època té els seus escriptors representatius, d'excel·lent qualitat.

[N'hi ha] que treballen sobre l'aparentment immutable matèria sentimental dels homes i les dones (...) agafant del món i del paisatge allò que tenen de mat, de menys brillant i estrident, i de més invariable. Llur estil simple i net, sense tombarelles excèntriques, s'adapta a aquesta visió modesta i limitada del món i dels homes. (...) Aquesta mena d'escriptors (...) acostumen a tenir un gran èxit. (...) Són els preferits per una gran massa burgesa una mica sensible.

Abans d'aquesta valoració de la novel·la, l'escriptor n'havia publicat dues, molt diferents: *Paulina Buxareu*, el 1919, i *All i salobre*, el 1929. L'acció de la primera passa a Barcelona, i se centra en la protagonista. Podríem qualificar-la de novel·la d'introspecció psicològica. La segona té per escenari el Port de la Selva —on l'autor havia fet diverses estades estivals—, i l'acció i els personatges són molt diferents dels de la novel·la anterior. En aquesta, a més, Sagarra se serveix d'un català marcadament dialectal —local—, que tornarà a fer servir, pocs anys més tard, en l'obra dramàtica *El Cafè de la Marina*, l'acció de la qual transcorre també en aquell poble de la costa empordanesa.

El 1932, començada la redacció de *Vida privada*, Sagarra escriu un altre article, ara a *Mirador*, sobre el gènere literari que calia conrear. Hi deia coses com aquestes:

En la meua primera joventut vaig fer lamentables intents —algun d'ells publicat— de novel·la; però allò reconec que no era res necessari ni res sincer; no passava d'un exercici sense cap valor, perquè jo encara no sentia l'olor de la novel·la que ara començo a sentir quan em deturo a contemplar les ànimes de les persones que he conegut, i l'aire i la pedra de la ciutat que m'ha vist néixer.

Jo crec que la nostra història social i política de catalans i de barcelonins mereix una novel·la autèntica; jo no sé qui farà aquesta novel·la; tenim ja algun intent de primera, i em penso que entre tots hem de lluitar i cadascú aportar-hi el que pugui. Jo per la meua part (...) puc dir que he començat a escriure alguna cosa amb l'intent que sigui una novel·la.

Novel·la o reportatge?

Sagarra va escriure *Vida privada* a l'Ateneu Barcelonès, entre el 20 de maig i el 15 de juliol de 1932. Ho constatava Manuel Brunet, a *La Publicitat*: «Tindreu una idea justa de la disciplina i de la força de creació d'en Sagarra si us dic que en menys de dos mesos (...) ha escrit una novel·la de 650 quartilles».

L'obra va aparèixer el 21 d'octubre de 1932, en dos volums i amb peu d'impremta de la Llibreria Catalònia, però s'havia editat per compte de l'autor. Es venia al preu de 10 pessetes cada volum, i se'n feu un tiratge de cinc mil exemplars. Una faixa publicitària presentava el llibre com «la novel·la de la Barcelona actual».

En una entrevista que li feu Manuel Brunet, Sagarra definia sintèticament el llibre: «És una línia vertical que va des del més alt de la sang i el diner fins als llocs més putrefactes del districte V. Hi surt tothom, dels carlins als nudistes». I advertia que la novel·la no tenia una lectura *à clef*, i que l'obra no tenia cap tendència moralista. «La meua ambició», deia Sagarra, «és donar una visió humana i desinteressada, amb un criteri més

aviat de biòleg, de naturalista.» L'autor admetia haver elaborat una mena de vides paral·leles, però seguint una tècnica contrapuntística.

L'endemà de l'aparició de la novel·la, Sagarra pronuncià una conferència, a la Llibreria Catalònia, a propòsit de la publicació d'aquesta obra. *La Publicitat* en donà un resum molt interessant:

[Sagarra] ha dit que havia tingut de primer l'ambició de fer *una crònica de la seva època*, (...) que expliqués la Barcelona d'abans de la guerra, durant la guerra i després de la guerra. Espantat, però, per la vastedad de l'ambició, decidí fer *un assaig* de poques proporcions. Però el tema li va créixer entre les mans, i així van sortir, en dos mesos de treballar sense descans, les vuit-centes quartilles que avui fan els dos volums de *Vida privada*.

Diu també que *Vida privada* no és ben bé una novel·la. Diu que és més aviat (...) una mena de *reportatge* de les coses que ha vist en la societat barcelonina, amb personatges que ha pogut observar (...) i que són fins avui inexplorats per la nostra literatura.

Els personatges (...) no volen retratar ningú. Els fets són també imaginats, però l'*observació de la realitat*, la versemblança que cal que tingui, podran fer-los semblar reals.

Aquest reportatge de fets imaginaris es detura, però, en certs moments en els quals la *introspecció psicològica* pren més importància. *Vida privada* és, doncs, una mena de gènere híbrid de novel·la i reportatge.

A la novel·la hi ha dos personatges que parlen sobre les bases reals del gènere:

—Voldria escriure la novel·la d'un cas que he vist una mica de prop i que conec perfectament. Un cas com un cabàs...

—Ui, de romanços, a Barcelona, n'hi ha a mils. (...) només explicant la història de la meva mare en tindria ben bé prou. L'argument és el de menys; la qüestió és saber-les escriure, les coses: saber-les fer interessants i vives.

—(...) Si mai publico alguna cosa, ja sé que em diran que soc fals i que soc truculent, però és que la realitat no en pot ésser més, de truculent. (...) en una ciutat com la nostra (...) i dintre les nostres relacions, et trobes amb personatges i amb *combines* que si les escrius en un llibre et diran que ets un imbècil (pàg. 219)

Sagarra es refia de recursos com els que posa en boca dels dos personatges de la novel·la. Com diu Marina Gustà, «l'interès de la intriga, la conxorxa amb el lector, l'eficàcia (...) dels ressorts expressius de la seva prosa». Per aquest motiu —afegeix—, «a *Vida privada* no abandona cap dels tics que li són propis: (...) presenta la realitat tot qualificant-la moralment, mitjançant la ironia, la sàtira o el sarcasme». A la novel·la, afegeix Gustà, «la creació verbal d'un món, bigarrada i acumulativa, es correspon amb l'aiguabarreig que el forma».

Trama, personatges, escenaris

Sobre el tema i l'acció de la novel·la comparteixo el parer del crític Maurici Serrahima: «*Vida privada* és la història de la caiguda d'una família —els Lloberola— que pertanyia a la noblesa terratinent de Catalunya. Tota la primera part del llibre és construïda al voltant de la inconsciència i de la disbauxa sòrdida de l'hereu, Frederic, i de la corrupció cínica del fadristern Guillem, incorporats tots dos a la “bona societat” barcelonina, és a dir, al món de les sòlides fortunes burgeses del temps de la Dictadura. La visió d'aquells ambients és donada per Sagarra a través dels fets i de la visió dels personatges d'una manera visíssima».

Els Lloberola, protagonistes de la novel·la, són un transsumpte —fictici— dels mateixos Sagarra, propietaris rurals que, amb els nous temps, havien anat a mal borràs. L'hereu, Frederic, fa un llarg monòleg on, entre altres coses, diu:

Jo encara soc un senyor de Lloberola; i tant! (...) Lloberola vol dir llobera petita. Una llobera és un cau de llops... (pàg. 284)

La família de l'autor havia posseït una casa a Valls, construïda el 1692 per Joan de Sagarra i Colom, un hisendat de Verdú, ennoblit com a ciutadà honrat de Barcelona, i el primer de la nissaga que afegí un «de» al cognom. L'escriptor hi havia fet estades abans que el seu pare la vengués. Prop de Valls els Sagarra hi tenien una finca, Doldellops, el nom de la qual sembla evocat a la novel·la, sota el nom de «cau de llops».

Don Tomàs de Lloberola i Serradell, de Genís i de Fontdeserta, marquès de Sitjar i de Vallromana, fa pensar —per l'acumulació de cognoms— en el pare de l'autor, Ferran de Sagarra i de Siscar de l'Espanjol, i de Montoliu, historiador i vexillòleg, darrer representant d'una nissaga centenària. El nom del marquesat del primer recorda, també, el segon cognom del progenitor del novel·lista.

Sagarra tracta el personatge sense pietat ni misericòrdia:

Don Tomàs, mort, feia l'efecte d'una disfressa malsana, un ninot esgarrifós inventat pel temperament d'un brètol.

L'enterrament encara es va poder fer amb una mica de pompa. Hi assistiren quatre gats. (pàg. 247)

Les tres generacions de la família Lloberola —don Tomàs, Frederic i Maria Lluïsa— exemplifiquen la decadència i la ruïna moral (i econòmica). La dissolució completa d'una noblesa obtinguda al segle XVIII és l'eix estructural de la novel·la.

El patriarca n'és un exemple paradigmàtic:

Don Tomàs de Lloberola es passava tot el dia encauat dintre d'allò que ell en deia el seu despatx. (...) En els casalots vells de Barcelona (...) sempre hi havia les habitacions destinades a despatx. El més que s'hi feia era rebre algun administrador, firmar els rebuts d'un lloguer o llegir-hi

aquelles revistes que parlaven dels miracles i de l'educació dels peixos. (...) Don Tomàs feia servir el seu despatx per sucar secalls, per trencar becaines (...) i, un cop cada quinze dies, per escriure un trosset de les seves memòries. (pàgina 90)

Els personatges es mouen en dos moments, que corresponen a les dues parts de la novel·la. L'acció té lloc en un període de canvis polítics i socials: 1927 (durant la Dictadura) i 1932 (en plena República). Si en la primera part el protagonista és Frederic de Lloberola, amoral i decadent, en la segona destaca la filla d'aquest, Maria Lluïsa, una jove sense tabús que mena una vida lliure, d'acord amb la nova etapa política, i exemple de la classe social emergent.

Els noms dels personatges connoten clarament les dues èpoques. En la primera part l'autor els assigna noms «aristocràtics» —Leocàdia, Frederic, Guillem...— i en la segona, els personatges, esnobs i cosmopolites, es diuen Bobby, Mado, Pat...

Té rellevància en la novel·la Pilar Romaní, cosina dels Lloberola —i mare de Bobby Xuclà—, símbol de la Barcelona d'abans, que sap adaptar-se als canvis socials de la ciutat. És la representant més ajustada a la idea que Sagarra té de la capital de Catalunya. El «barcelonisme» plana sobre tota la novel·la, com si en fos el personatge fonamental, i, segons Marina Gustà, «centra la reflexió elegíaca de Sagarra». En l'article «Olor de novel·la», Sagarra hi havia escrit: «em deturo a contemplar les ànimes de les persones que he conegut, i l'aire i la pedra de la ciutat que m'ha vist néixer».

Altres personatges s'han identificat amb persones reals:

Hortènsia Portell és el nom literari d'Isabel Llorach, presidenta del Conferentia Club i del comitè protector de les Vetllades de Teatre Selecte al Romea, i organitzadora de representacions teatrals a casa seva, una torre modernista construïda per Puig i Cadafalch, a l'encreuament del carrer de Muntaner i la travessera de Gràcia. La dansarina Níobe Cases s'inspira en la ballarina Àurea de Sarrà —Àurea Serra—, d'un esteticisme

classicitzant, que es caracteritzà per uns «cants plàstics» imitadors de la dansa grega. Un altre personatge identificat és Lola Dussay, una de les amigues de Pilar Romaní. Es deia Dolors Alemany, i apareix a les *Memòries* de Sagarra com a part del món perdut de la infantesa.

L'acció de la novella té lloc en diversos indrets de Barcelona: de la Bonanova al «Barri Xino», passant per l'Eixample i els carrers dels vells casals de la ciutat (Mercaders, Ample...). Els locals nocturns que els personatges freqüenten els trobem a *Nits de Barcelona*, el llibre-reportatge de Josep Maria Planes, amb pròleg de Sagarra. I l'anada als baixos fons d'uns assistents a la festa d'Hortènsia Portell completa el panorama de la vida nocturna barcelonina, i suscita un dels pocs sentiments nobles de la novella: la pietat. En aquests antres el vici apareix sense màscara i resulta gairebé insuportable per als delicats personatges que s'hi desplacen, fent gala d'un esnobisme disfressat de dignitat.

Si la novella s'obre amb una escena de Frederic i la seva amant, a l'alcova d'un pis de l'Eixample, es tanca amb un final clarament simbòlic: el melancòlic passeig de Bobby, al mateix moment de la mort de la seva mare, pel carrer Ample, la plaça Reial i la Rambla:

Pilar Romaní va aclucar els ulls una matinada del mes de juliol.

Les parades de la Rambla estaven atapeïdes de roses blanques i vermelles, d'aquelles roses que Pilar Romaní deia que eren exactament iguals que les roses del seu temps.

Entre les roses vermelles caminava, una mica insegur, un home gris, de galtes indefinides, d'edat indefinida, amb l'estómac ple de whisky i amb el cor ple de roses vermelles... (pàg. 396)

El perfum de les roses de la Rambla, percebut per Pilar Romaní, representant d'un món extingit, és el símbol elegíac de la Barcelona de Sagarra.

Aquest acabament presenta algunes semblances amb el final de l'article «Elogi de la Rambla», del mateix autor, aparegut uns anys abans a *La Publicitat*.

Recepció crítica

Per Carme Arnau, *Vida privada* és una novel·la hàbilment estructurada, que recorre a un esquema clàssic de ficció, la saga familiar, la història d'una família i la seva decadència, a través de tres generacions —els Lloberola—, com els Buddenbrook de Thomas Mann o els Valldaura-Farriols de *Mirall trencat* de Mercè Rodoreda, per citar dos exemples ben coneguts.

La crítica coetània, però, demostrà una incomprensió de la novel·la, motivada per la ingent acumulació de material manejat per Sagarra, i per una certa dispersió narrativa.

Domènec Guansé, en la primera ressenya crítica de la novel·la, manifestava reserves a la construcció narrativa de la història, i a la implicació —o no— moral de l'autor en els fets exposats. I afegia que Sagarra havia optat per la solució més viable: l'«omnisciència sense manies».

Des de *Mirador*, Guillem Díaz-Plaja reclamava els noms «autèntics» dels personatges, que considerava meres figures de daguerreotip.

La crítica va parlar de trencament de l'estructura clàssica, tot i reconèixer la modernitat temàtica que representava l'exploració de la vida sexual dels personatges. L'autor, de fet, perpetua els motlles novel·lístics del segle XIX. Més en concret, el de *Madame Bovary*, la novel·la on la conducta sexual i la situació econòmica són els mòbils de l'actuació dels personatges.

Molts anys més tard —el 1981—, Maria Aurèlia Capmany es pronunciava positivament sobre la novel·la de Sagarra:

Els crítics no van saber ben bé per on agafar aquell text de més de cinc-centes pàgines, amb un llenguatge viu, incisiu, d'una gran riquesa sense moure's del dialecte barceloní, en el qual (...) no havia caigut la dutxa freda del postfabrisme de la nostra postguerra.

Sagarra es va sentir dolgut d'aquesta manca d'atenció a la seva obra. (...) El llenguatge diàfan, la frase incisiva, l'elecció de l'adjectiu inesperat però il·luminador de Sagarra no tenen res a veure amb el laberint del

discurs prouistià. Sagarra no té por, quan escriu aquesta extraordinària novella de plenitud que és *Vida privada*.

La modernitat de la novella queda clara a la primera frase. La presentació del protagonista, entre el son i la vetlla, és un primeríssim pla cinematogràfic: «Els parpres, en obrir-se, varen fer un clac gairebé imperceptible». A Sagarra li interessava el cinema, des dels seus inicis. L'any 1920, durant la seva estada a Berlín com a cronista del diari *El Sol*, ja n'havia parlat. Anys més tard, en un article a *La Publicitat* (9-I-1923), va dedicar comentaris elogiosos a Chaplin —sobretot, al seu personatge Charlot—, que havia creat «un art completament nou, amb un gust moderníssim».

Poc després de l'aparició de la novella, Maurici Serrahima en feu una ressenya al diari catòlic *El Matí*, on la qualificava d'«errada», amb «atreuiments escandalosos». Tres decennis més tard, però, en un article a la revista *Serra d'Or* l'any 1965, el crític qualificava la novella de «quadre descarnat» d'un sector de la burgesia catalana, i rebutjava la publicitat d'una segona edició, que la presentava als lectors com una «crònica escandalosa».

Sagarra ja havia tingut reaccions d'escàndol amb *All i salobre*, la novella publicada feia tres anys. Un capítol del llibre provocà, a Girona, una reacció virulenta contra l'autor, que va suprimir alguns fragments de la novella, el més extens dels quals feia referència a les dones de la ciutat.

Vida privada tornà a motivar crítiques adverses, ara de ciutadans barcelonins, que trobaren que la novella —llegida amb interès i curiositat— era escandalosa. La van llegir com un *roman à clef* que presentava coincidències amb personatges reals i que no eren pas fortuïtes.

El crític Manuel de Montoliu —parent de Sagarra— feu una crítica severa i contundent de la novella, per motius extraliteraris. *Vida privada* era, per ell, una «lamentable equivocació», «una depriment simfonia eròtica» i un llibre que, marcat per «un freudisme mal diferit» i sota la influència de Proust i Gide, només seria «una galeria de totes les monstruositats de la *libido*, considerada com única i totpoderosa mestressa de la vida individual». Montoliu encapçalava la ressenya amb una llarga frase, que resumiré:

Aquesta novel·la hauria pogut ser una gran novel·la si el seu autor, havent superat l'obsessió verament morbosa que la sexualitat exerceix damunt d'ell, hagués tingut la clara visió de (...) la decadència de la noble família dels Lloberola a través de tres generacions [i no s'hagués sumat] a un esperit de disgregació anàrquica, provocada per la ràpida infiltració de tots els gèrmens cosmopolites de la gran crisi moral que flagella el món de la postguerra.

La negativa recepció crítica de la novel·la no va impedir a l'autor guanyar, en la seva cinquena convocatòria, el prestigiós premi Crexells, instituit per l'Ateneu Barcelonès en homenatge a l'escriptor desaparegut. El jurat, tanmateix, no fou pas unànim a l'hora de concedir el premi. La novel·la obtingué només quatre vots positius dels set atorgats pels seus components.

Sigui com sigui, *Vida privada* va tenir el favor dels lectors i de la major part dels crítics. L'èxit editorial anava acompanyat de l'obtenció del premi més important de novel·la catalana.

Models i influències

Serrahima compara *Vida privada* amb la primera novel·la de Proust —*Jean Santeuil*, publicada, pòstumament, vint anys més tard que la de Sagarra— per les mancances en el tractament dels personatges, «transcrits de la realitat a la ficció».

La novel·la, però, té visibles influències de l'obra magna de l'escriptor francès, *À la recherche du temps perdu*, que Sagarra coneixia bé. El triomf universal de la novel·la de Proust —llegida a Barcelona immediatament després de la seva publicació— havia prestigiat la narració novel·lística i una nova manera de formalitzar-la. Per això —conclou Serrahima— «Sagarra es va decidir a escriure una novel·la llarga, ciutadana i de temàtica actual».

D'altra banda, com assenyala Carme Arnau, *Vida privada* és l'elegia proustiana d'un «temps perdut». La tristesa, com en l'obra de Baudelaire —de qui s'hi ha vist també l'empremta—, impregna tota la novel·la.

Quan va sortir s'hi va veure, més que la influència de la novel·la de Proust, la de *Point Counter Point*, d'Aldous Huxley, publicada el 1928, on l'escàndol havia també contribuït a un triomf sorollós, per més que *Vida privada* no tenia una intenció descaradament satírica com la novel·la de Huxley.

Una altra influència advertida en la novel·la de Sagarra és la d'André Gide, explícitament esmentat per l'autor. Gide havia criticat l'existència quotidiana, ensopida i monòtona, de la vida de les famílies, i era un autor de plena actualitat.

Estil i llengua

Quan Sagarra es posa a escriure *Vida privada* és un autor amb molta experiència. Ha publicat una dotzena de llibres, una vintena d'obres de teatre i centenars d'articles periodístics. La seva prosa era el resultat d'una llarga evolució, que l'havia portat a disposar d'un estil personal.

L'autor abandona el barroquisme de la seva anterior novel·la, *All i salobre*, i decideix escriure *Vida privada* en un llenguatge planer i quasi col·loquial.

Per Serrahima, allò que assegura a *Vida privada* la importància literària que té és, sobretot, la manera com és escrita. Sagarra, diu el crític, va tenir una idea molt clara de com volia escriure la novel·la. No li van fallar mai ni l'estil ni la llengua. La va escriure com va voler, en un nivell que només pot aconseguir un escriptor en plena maduresa:

[Sagarra] va crear (...) un llenguatge plenament adient a l'actitud novel·lística que havia pres. El cas es produïa per primera vegada en una novel·la ambiciosa escrita en català. Quan va aparèixer, hi va haver molts lectors

que (...) no es van adonar del que aquella manera d'escriure representava de cara a una normalitat en la creació de novel·les de debò. (...) Aquell llenguatge, barceloní en el to, però plenament incorporat al nivell comú de la llengua narrativa, resolva el problema latent i aconseguia un nivell d'eficàcia, d'intensitat expressiva que podia arribar a l'emoció, la sensibilitat, al sarcasme i a l'humor sense moure's de l'actitud col·loquial. (...) La barreja d'espontaneïtat i d'experiència (...) inclinava el lector a posar confiança en el narrador. (...) I, sense cap mania es va posar a fer allò que E. M. Forster anomenava «confidències al lector». (Al pròleg de les *Memòries*, Sagarra se serveix de la mateixa expressió: «en faig només una confidència amable».)

Les figures retòriques (metàfores, sinècdokes, metonímies, hipèrbol·les) es compensen amb les de signe oposat: la comparació —un destacat recurs proustià— i l'amplificació. La derivació i la invenció insòlites ens donen la caracterització plàstica, dinàmica i sumptuària d'una societat:

De tant en tant, algun senyor de la vella guàrdia anava a refrescar-se els bigotis blancs amb la grassa perfumada dels escots més tendres, i tornava amb una anècdota agafada amb dos dits, delicadament, com si fos una papallona, i la deixava volar entre els nassos i les rialles, per untar amb una mica de mel i de cinisme la manca d'imaginació de l'arterioesclerosi. (pàg. 188)

Les imatges són sempre visuals, pictòriques, com les de Francis Carco, que Sagarra havia tractat i a qui va dedicar un article a *La Publicitat*. Sobre el pintoresquisme, Sagarra deia: «Avui dia es va a la caça de l'aiguafort amb una certa debilitat per la purulència, i se'l disfressa amb aquella capseta de maquillatge que tenen els escriptors de moda».

El lingüista Joan Solà va dedicar tot un article al català de *Vida privada*. Pel seu interès el reproduceixo *in extenso*:

El llenguatge de *Vida privada* fa tot l'efecte de ser molt verídic: és el de la societat que Sagarra ens descriu i, per tant, el necessita. D'una banda, hi ha tot de termes forasters propis d'aquella societat esnob, molts dels quals devien ser recents o almenys peculiars d'aquell ambient, és a dir neologismes en el sentit més fort, i per això l'escriptor els dona en cursiva: *jongleur, bric-à-brac, sex appeal, hall, boutade, maquereau, weekend, trench coat, cache-sexe*.

I pel que fa a la llengua general, Sagarra no sembla gens tocat d'escrips puristes: utilitza pertot, sense marcar-los, altres neologismes que devien ser més coneguts i formes corrents més o menys malvistes durant anys; els uns i les altres, com era inevitable, han acabat sent acceptats en la llengua estàndard (*imbècil, burilla, cuidar-se de, xòfer, quartos* 'diners', *gigoló, curat d'espants, rímel, xarleston*, vi de *màlaga, tutú*) o hi haurien d'acabar (*gassa, rigodon, làmpara*). Aquí cal incloure-hi formes pronominals com *n'hi* i *l'hi*, que Sagarra usa amb el valor de 'li'n' i 'la hi' / 'li ho': «A Guillem li havia fet horror, i encara n'hi feia més que mai, qualsevol classe de disciplina», «La vol, vostè, eh? Suposi que (...) no em dona la gana de donar-l'hi», «tot això és secret professional. No..., no l'hi vull dir»; i els femenins de bastant: «les relliscades de molts senyors i de bastantes senyores». Afegim-hi d'altres neologismes que ell encara dona en cursiva però avui ja tenen passaport: *sandwich, chantage, snob, gourmet, cazalla* (avui *sandvitx, xantatge, esnob, gurmet, cassalla*).

Tot això ens dona una idea de la «tibantor» que dèiem l'altre dia entre les necessitats d'un escriptor i l'opinió de gramàtics i lexicògrafs. Però, com he dit, Sagarra no semblava patir gaire del fetge en aquest aspecte. Enfrontat amb la realitat, utilitza profusament formes que els preceptistes titllen de barbarismes, adés sense marcar-les (*averiguar, provador* 'emprovador', *apretar a córrer, tanteig, sillonet* 'butaqueta', *directa i legitimament, polveres, despedir-se, edredon*, «una altra *ditxosa* lletra?»), adés posant-les en cursiva (*pésam, boquilla*, «Què prou ni què *ocho quartos!*»), «no tens ningú per anar amb el *cuento* de la llàgrima?», *envainarse-la, manguitos*, «inflada per les cotilles, els enagos, els *refajos*», «El canonge Claramunt

deia: “*Bueno, bueno, bueno*”). Qui analitzi aquesta llengua haurà de sospesar bé cada cas i cada context, i potser haurà de concloure que és només «aparentment» que Sagarra no patia del fetge davant la llengua; car l’investigador s’haurà de preguntar, per exemple, com calia dir, doncs, *polveres* o *refajos*. Ja ell ens pica l’ullet: «Ara del desprecí se’n diu menyspreu...».

Però no és pas aquest, per mi, l’aspecte més important de la llengua de Sagarra: és la mestria amb què governa la frase, l’energia que infon a cada adjectiu, la brillantor i l’eficàcia de les seves figures retòriques: «escoltava el cant dels grills amb un sentimentalisme de cromó», «gastava una fe bastant epidèrmica», «sembla que estiguis merla», «els moments de més xarol», «amb una tristesa pliocènica», «tot el pis tenia una mena de trontoll sardanapàlic». Per sobre de tot, probablement caldrà valorar-li una infinita capacitat de fer derivats i compostos, una virtut que Fabra apreciava i predicava tant: «mànegues *apernilades*», «Aquesta dama era més àcida, més *raçada*», «La xafarderia més vil i més *majordonesca* era l’aliment de les dames despitades», «el greix *apelmoixinat* de les seves galtes».

L’encert de la novel·la, doncs, és l’ús d’un català viu, quasi col·loquial, que el lector se sent seu. Els recursos retòrics, sàviament administrats per l’autor, i una justa dosi d’ironia i de crítica social, fan encara més atractiva la lectura de l’obra.

Edicions

Josep Maria de SAGARRA (1932). *Vida privada. Novel·la*. Barcelona: Llibreria Catalònia.

Josep Maria de SAGARRA (1965). *Vida privada. Novel·la*. Barcelona: Aymà, SA Editora («Col·lecció Zenit»).

Josep Maria de SAGARRA (1967). «Vida privada», dins *Obres completes, Prosa*. Pròleg de Domènec Guansé. Barcelona: Editorial Selecta («Biblioteca Perenne»), pàg. 153-348.

- Josep Maria de SAGARRA (1983). *Vida privada*. Pròleg de Josep Faulí. Barcelona: Proa («A Tot Vent», 201).
- Josep Maria de SAGARRA (1997). *Vida privada. Novel·la*. Edició de Narcís Garolera. València: Tres i Quatre (*Obra completa*, 7).
- Josep Maria de SAGARRA (2007). *Vida privada*. Pròleg de Lluís Permanyer. Epíleg de Xavier Pla. Barcelona: Proa.

Prohibida —per immoral— després de la guerra, *Vida privada* no es va reeditar fins al 1965, vençuts els obstacles de la censura gràcies a les gestions de Mercè Devesa, viuda de l'escriptor, amb Manuel Fraga Iribarne, ministre d'Información y Turismo. La reedició, tanmateix, s'hagué de publicar amb diversos fragments censurats. La reedició de la novel·la va anar a càrrec de Joan Oliver, director literari de Proa. Oliver, però, no es limità a reproduir la primera edició de la novel·la, sinó que hi intervingué amb moltíssimes esmenes —moltes d'elles, ultracorreccions—, considerant que Sagarra «escrivia molt malament».

Oliver, escriptor format en el Noucentisme, no acceptava el llenguatge de Sagarra, desimbolt i acostat al català col·loquial. La primera frase de la novel·la n'és un botó de mostra. A la primera edició hi deia: «Els parpres, en obrir-se, varen fer un clac gairebé imperceptible». I a la reedició hi podem llegir: «*Les parpelles*, en obrir-se, *van* fer un *sorollet* gairebé imperceptible». La primera modificació és una correcció normativa, però les altres dues són esmenes arbitràries, del gust del curador de l'edició.

Dos anys després, el volum de prosa de les *Obres completes* de Sagarra, publicat per l'Editorial Selecta, incloïa una tercera edició de la novel·la. L'edició reproduïa la segona, però incorporava, presos de la primera edició, alguns passatges —sobretot eròtics— que havien estat censurats.

L'any 1983 Enciclopèdia Catalana va publicar una edició íntegra i fidel al text de la primera, a càrrec de Xavier Bru de Sala, que n'havia vist la necessitat, atès el nombre abusiu de modificacions de la llengua de Sagarra en la segona i la tercera edició de l'obra.

El 1997 aparegué, dins l'*Obra completa* de l'escriptor, publicada per l'editorial Tres i Quatre, i a cura de qui subscriu, una acurada edició de la novel·la, que reproduïa amb tota fidelitat el text de la primera, i en la qual s'havien esmenat les errates de la primera edició i s'havien practicat correccions ortogràfiques i de puntuació. A més, s'havia ajustat la presentació d'alguns noms a les convencions tipogràfiques vigents.

Deu anys després, Proa reedità la novel·la que havia publicat el 1983, amb un pròleg de Lluís Permanyer i un epíleg de Xavier Pla.

Traduccions

Vida privada ha estat traduïda al castellà, al francès, a l'alemany, al neerlandès, a l'anglès i a l'italià:

Josep Maria de SAGARRA (1984). *Vida privada. Novela*. Traducción, prólogo y notas de José Agustín Goytisolo y Manuel Vázquez Montalbán. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés.

Josep Maria de SAGARRA (1988). *Vies privées*. Traduction de Nicole Pujol. Préface de Juan Marsé. Paris: Pierre Belfond («Voix Catalanes»); 2^a ed. (2015) Paris : Christian Bourgois.

Josep Maria de SAGARRA (1994). *Vida privada*. Traducción de José Agustín Goytisolo y Manuel Vázquez Montalbán. Prólogo de Marcos Ordóñez. Comentarios de Félix de Azúa, Juan Marsé, Eduardo Mendoza, Terenci Moix y Manuel Vázquez Montalbán. Barcelona: Anagrama («Narrativas Hispánicas», 164).

Josep Maria de SAGARRA (2009). *Privatsachen: Roman*. Aus dem Katalanischen von Felice Balletta und Sven Limbeck. Heidelberg: Elfenbein.

Josep Maria de SAGARRA (2010). *Privéleven: roman*. Uit het Catalaans vertaald met nawoord door Frans Oosterholt. Leiden: Menken Kasander & Wigman Uitgevers («Spaanse Bibliotheek»).

Josep Maria de SAGARRA (2015). *Private Life. A roman.* Translated from Catalan by Mary Ann Newman. New York: Archipelago Books.
Josep Maria de SAGARRA (2022). *Vita privata. Romanzo.* Traduzione di Enrico Ianniello. Milano: Crocetti Editore.

VIDA PRIVADA

Novella

PRIMERA PART

ELS PAPPRES, EN OBRIR-SE, VAREN FER UN CLAC GAIREBÉ imperceptible, com si estiguessin enganxats per causa d'una pretèrrita convivència amb les llàgrimes i el fum, o per aquella secreció produïda en els ulls irritats després d'una lectura molt llarga sota una llum insuficient.

El dit menut de la mà dreta va fregar les pestanyes, a la manera de cop de pinta ràpid, i les nines varen intentar veure alguna cosa. De fet, la visió va ser un panorama d'ombres fofes i semilíquides d'una gran imprecisió: allò que un hom enlluernat del carrer copsa en penetrar a un aquàrium. Enmig de les ombres, agafava autoritat una mena de ganivet llarg i vaporós del color que té el suc de les taronges esclafades en el port. Era un raig de llum que passava per l'esclètxa dels finestrons, i que anava tornant-se agre amb l'atmosfera carregada de dins l'habitació.

Probablement serien quarts de cinc de la tarda. L'home dels pappres castigats, Frederic de Lloberola, es despertava normalment. No l'havia cridat ningú, ni l'havia deixondit cap soroll; els nervis estaven tips de dormir; havia aprofitat fins a les escorrialles un somni absurd i descolorit, d'aquests que es tenen quan a la vida no passa res, i que, quan un es desperta, amb prou feines si en recorda l'argument.

Frederic no va esmerçar ni vuit segons per posar-se a nivell de la realitat.

Damunt de les rajoles pelades hi havia peces de roba d'ell adolorides de llur desordre, barrejant-se amb unes mitges de gassa i amb una camisa de dona, de punt de cotó, desinflada i, a més a més, bruta.

A les quatre cadires, tot estava ple de coses d'ella; el tocadoret es veia fatigat d'ampolletes, polveres, pinces i tisores, i l'armari obert era com una parada de pompa lúgubre, perquè els vestits i els abrics en els penja-robes, vius de coloraines i d'aplicacions, feien l'efecte d'unes princeses de barraca de fira excessivament magres que les haguessin decapitat i els haguessin clavat un ham a la tràquea. A dalt de l'armari dormien caps de barret buides, arrebossades de pols, fent companyia a un gos dissecat. Aquest gos havia anat a parar a mans d'un taxidermista inhàbil, el qual el farcí deplorablement, deixant-li al descobert tots els punts de sutura entre el pèl del ventre visitat per les arnes. La seva mestressa li havia guarnit el coll amb un tros de lligacama passada de moda, en la qual feien la viu-viu tres roses minúscules de setí, com tres gotes de sang.

Frederic va començar a viure les olors de la cambra closa. Com en les medecines difícils d'empassar, hi havia una olor dominant: la del tabac consumit.

El fum covat era el que impregnava els llençols i la pell de Frederic, barrejant-se amb les reminiscències d'un perfum industrial i amb tot allò que produeix la transpiració de dos cossos abandonats, i que la nit guarda amb malícia per oferir-ho desapiadadament quan la tempesta és passada i quan la son ha posat una muralla d'incomprensió entre un endormiscament de contactes plens d'esperances i un despertar lívid, desexcitat i escèptic.

Frederic, per combatre l'agressió de les olors externes i del mal gust a la boca, va estirar el braç i agafà de sobre la tauleta de nit un Camel i l'encenedor. Només que dues xuclades i prou; l'experiment de la cigarreta fresca no donava resultat.

Frederic va anar repassant la tela rosa del coixí que jeia al costat del seu coixí; una tela lleugerament humida i impregnada de grasses oloroses; els dits de Frederic s'entretenien en aquesta tela, hi reposaven estúpida-ment, traient una feble sonoritat, amb les ungles, del relleu de les inicials brodades: una R i una T. Anava resseguint les lletres: R... T..., R... T...; efectivament: Rosa Trènor. Els seus llavis deien aquest nom baixet, amb una insistència mecànica... En el coixí hi havia la mica de grassa, la mica

d'humitat; hi havia el sot del crani; però tot el que ella hi deixà del seu somni ja s'havia mort de fred; s'havia anat gelant, intoxicant amb el fum i amb l'alè de Frederic, sol en el llit des que ella havia tancat la porta, vivint la seva son brutal, desconsiderada, una mica tumultuosa d'hiperclorhídria, però insaciable.

Frederic guaità el rellotge amb por. En una situació com la de Frederic sempre fa un cert pànic comprovar l'hora exacta; es necessita un impuls per fer cara a la realitat. En efecte, eren dos quarts de cinc de la tarda.

Frederic es preguntava per què s'havia deixat abandonar, per què havia fet aquella concessió. El que havia passat era una cosa explicable. Frederic s'havia aguantat quinze anys. Des de la seva ruptura amb Rosa, contemplà a distància les evolucions d'aquesta dona d'una manera desmenjada i aparentment freda. La ruptura amb Rosa va ésser imposada a Frederic en el moment del seu matrimoni; s'ha de fer constar que, les relacions amb la seva amiga, Frederic les mantingué per vanitat. Rosa, no era que fos vulgaríssima, com creien els amics de Frederic; però ell no hi veia res més que la intimitat amb una dona que ostentava una certa història i que no es podia catalogar entre les entretingudes corrents.

Frederic apreciava, de Rosa, la «classe»; totes les característiques personals d'aquella dona no van ésser mai apreciades per Frederic mentre durà el seu lligam, anterior al matrimoni. Era més: Frederic, amb una absoluta inconsciència, mantenia altres relacions, tan efímeres com convingués, amb altres dones merament comercials, i mai entre les seves experiències d'amor, tant si es tractava de Rosa com de les altres, no va trobar cap mena de diferència, ni res que donés una punta de lirisme a la més elemental fisiologia.

Era possible que la vanitat de Frederic, que li feu mantenir l'amistat escandalosa amb Rosa Trènor, anés acompanyada d'un element anàrquic, d'una espècie de sentiment de rebel·lió contra les conveniències de la seva pròpia classe, per altra banda immotivat, perquè Frederic, com tots els Lloberola, era covard i feble, i la seva joventut va ésser de les més mancades d'imaginació.

Si Frederic hagués triat per amant una desconeguda d'extracció inconfessable, hauria fet com tots els Lloberola; i potser l'única ocasió que se li presentava a la vida per ésser una mica original era convertir-se en l'amant de Rosa Trènor, d'una dona que s'havia tutejat amb les seves cosines, que era possible que s'hagués preparat juntament amb elles per fer la primera comunió i les hagués tingut de veïnes en el dormitori del col·legi.

Ja hem dit que les experiències d'amor de Frederic no passaven de la més elemental fisiologia, a l'època que va precedir el seu matrimoni. Frederic era d'aquella mena d'homes que en la intimitat de l'amor no es preocupen ni poc ni molt de l'element femení que col·labora; la dona era per a ell com un accessori fatal a la completa satisfacció del seu instint. Frederic, excessivament egoista i gens donat a la reflexió, mancat per tota mena de malabarisme crític, i no havent observat mai la necessitat de comparar les pròpies sensacions amb les sensacions alienes, es pot assegurar que si, per una banda, havia tractat i havia conegut bastantes dones, de fet no tenia la més mínima consciència del que era una dona.

Però, amb el matrimoni, varen canviar completament les coses. Es va donar el cas que allò que ell no hauria endevinat mai per intuïció, ni s'hauria mai pres la molèstia de saber si existia, a mesura que s'anà produint la seva vida matrimonial, va prendre estat i es va anar precisant de mica en mica en la consciència de Frederic. Maria Carreres, de soltera, havia estat una dona excitant. Frederic s'acostumà al seu amor, amb aquelles estones de rapte tendre i lacrimogen que són pròpies dels egoistes més vulgars. Frederic, enmig de la seva banalitat i de la seva inconsistència moral, tenia una idea vaga del que és un cavaller, i fins certs sentiments —potser atàvics— de cavaller autèntic. I, amb la decoració de cavaller acceptada per tothom, va arribar Frederic al matrimoni.

Però, des dels primers dies, es va produir una desavinença, fins una repulsió, per part d'ella, en aquelles estones d'ombra i de contacte, quan es lliura la batalla nerviosa i angèlica de l'instint, del pudor i de la bèstia. Frederic, sexualment, havia fet un mal negoci. Maria Carreres era

una d'aquelles fisiologies insensibles i poc hospitalàries, que reaccionen amb una fredor de cementiri i provoquen la insatisfacció viril. Frederic va aguantar la seva decepció d'una manera digna; va deixar passar dies i mesos, esperant una possible solució del seu drama conjugal. Però, després de tenir el primer fill, la situació es va agreujar. Aleshores Frederic va adonar-se que la sexualitat de les dones era un article més heterogeni del que ell es figurava; en trobar-se lligat amb una persona insuficient per a ell i a la qual s'havia proposat oferir-li una fidelitat absoluta, de mica en mica la idea d'aquesta fidelitat se li convertí en una idea odiosa; Frederic va arriscar-se a aventures d'una tarda que no el poguessin comprometre ni li compliquessin la vida per a res.

En aquestes aventures, Frederic es retrobà a ell mateix, retrobà el gust perdut de l'amor tal com ell l'entenia; i aquestes petites evasions li duïen vagues reminiscències —de vegades records precisos— d'allò que havia estat la seva felicitat màxima en matèries eròtiques, del seu lligam amb Rosa Trènor.

Al cap de sis anys de matrimoni, Rosa s'havia convertit en una obsessió per a ell; però, si Frederic era un home de consciència estovadíssima, no deixava d'ésser un tímid. La seva dona li feia por; li feia por el nom que duïa, els bigotis blanquinosos del seu pare i fins el botonet de la camisa que se li clavava al coll. Iniciar qualsevol negociació amb la seva examiga li produïa un pànic explicable, perquè Rosa Trènor, suposat el cas que acceptés res de Frederic, no fora una d'aquestes aventures d'una tarda, sense compromís. Frederic es temia, i amb raó, que en la seva represa potser hi deixaria la pell. A més, per a Rosa Trènor havien passat els anys. Probablement aquella dona que ell havia conegut hauria sofert pronunciades evolucions en el tènue brancatge dels seus nervis, i el perfum del cor de Rosa Trènor hauria estat per a ell com el perfum d'aquelles barques que han navegat per moltes mars i desconcerten amb les ressonàncies contradictòries de tots els ports que han visitat.

Amb aquests dubtes Frederic havia passat quinze anys. Per quins escorrancs havia anat a esllavissar-se l'ànima de Frederic de Lloberola fins a

arribar a parar dintre l'aire consumit d'aquella cambra, davant dels ulls de vidre d'un gos dissecat amb una lligacama al coll?

.....

Ja feia mesos que Frederic i Rosa Trènor es veien al bar del Colón, i ell apreciava entre la disciplina imposada pel rímel una mirada que no era d'indiferència ni d'antipatia. La pell de la seva examant, amb un maquillatge sever i vista de lluny, encara feia un cert efecte. Frederic sabia pels seus amics la tristíssima situació de Rosa. Havia perdut tota mena de protecció fixa, i, només amb el seu art —reconegut per molts dels que l'havien tractada— i amb l'imperatiu d'allò que una dona que ha estat molt bonica no acaba de perdre mai del tot, Rosa Trènor podia arriscar-se, als volts dels seus quaranta anys, a fer un paper de dama en les comèdies d'amor i a mantenir la dignitat sota la piadosa condescendència d'una mitja llum.

Si els habituals i els professionals en el mercat alegre se sabien de memòria Rosa Trènor, i la seva presència o el seu record provocaven comentaris sense entranyes, de tant en tant, a la seva taula, s'hi aventurava un cavaller de bones intencions proveït d'un relatiu entusiasme, i a darrera hora de la nit, o si es vol a primera hora de la matinada, les floristes dels cabarets més efervescents escollien per a Rosa Trènor el millor ram de camèlies, que es cuidava de pagar, sense regateig, un d'aquests homes que beuen amb moderació i que no s'acaben de desvergonyar del tot amb la pintura d'uns llavis; aquests admirables senyors, generalment ridículs als ulls dels tabolaires i de la jovenalla estrident, però que tenen el mèrit de considerar que una dona no és mai, ni en les pitjors condicions, una bèstia inferior a l'home, que es pugui brutalitzar igual que si no tingués ànima.

Un dels amics més fidels de Frederic, Robert Xuclà, al qual tothom deia Bobby Xuclà —i feia riure aquest nom pretensions i una mica agigolonat de Bobby en un solter madur, esclarissat de pèl, curt de cames i abundant de greix, en el qual s'ajuntaven totes les essències barcelonines

d'un casolà d'allò més inofensiu—, va ésser la bona ànima mitjancera entre Frederic i Rosa Trènor.

Rosa, pel seu passat brillant, per una mena de cinisme i de procedir esqueixat propi de les aristocràcies, i fins i tot per la seva afició a les lectures i a les discussions, tenia un prestigi reconegut de dona superior entre un clan vaporós d'entretingudes que podien estrenar brillants i plantar i tot un cabrit de luxe amb relativa impunitat. Entre aquestes xicotes hi havia Mado, l'amiga que aleshores tenia Bobby. No és que Bobby fos l'exclusiu; Mado era una noia d'una hospitalitat mengívola, inconstant, efímera i absolutament mancada d'intel·ligència, com una branca de lilà. La fidelitat, per a Mado, era una cosa tan impossible com dur unes lligacames subjectades a una faixa; sempre que havia intentat posar-se aquesta mena de lligacames havia hagut de desistir, perquè li venia mareig; això era la causa que Mado s'estés contínuament estirant les mitges, particularitat que contribuï a donar una gràcia esqueixada a la xicota, una gràcia de port i de taverna de mariners.

Si Mado es dedicava a posar Bobby en ridícul totes les nits, ell era un home comprensiu, i moltes vegades, fins quan entrava al pis de la seva amiga, hi entrava amb aquell aire correcte i una mica atabalat de l'home que té por de fer nosa.

El piset de Mado era el lloc preferit per Rosa Trènor quan li venien aquelles ganes irresistibles d'exercir el seu pontificat espiritual. Mado li tenia un gran respecte, encara que es dediqués a punxar-la i desprestigiar-la, i expliqués coses monstruoses de Rosa Trènor. Més d'un cop l'amabilitat i els bons sentiments de Mado o d'una altra amiga havien alliberat Rosa de compromís; i, sempre que havia rebut un favor d'aquelles xicotes, Rosa Trènor es vestia d'una dignitat i afectava uns somriures tan de gran senyora que ningú no hauria posat en dubte que era precisament Rosa Trènor la que havia fet el favor i la que s'acabava de sentir generosa.

Per Mado i per Bobby, Frederic anava acumulant idees sobre les cordes sensibles de Rosa Trènor. Bobby el tenia una vegada mig arrossegat cap a la taula d'ella, però Frederic va oposar resistència. No volia de cap manera

que es produís el fet en un lloc públic; una de les característiques de la insignificància de Frederic era creure's una mena de personatge central sobre el qual convergien totes les mirades.

Altres vegades Bobby havia intentat encarar-los, perquè Frederic se'n moria de ganes, però les circumstàncies no havien madurat encara.

Bobby s'anà assabentant de la situació irregular de Frederic, dels seus desastres familiars; però, encara que l'amistat era de molts anys, Bobby havia adoptat en aquest aspecte la més absoluta discreció. Frederic —per una manera de ser pròpia dels Lloberola, que no havien volgut renunciar mai a la casaca de grans senyors—, malgrat la confiança que Bobby li havia inspirat sempre, d'aquelles coses que ell en deia «desagradables» no n'hi havia deixat anar ni mitja paraula.

Frederic podia explicar a Bobby una vilesa que ell hagués comès, podia explicar-li una intimitat de la seva dona, amb la cruesa, la grolleria o la ferocitat d'un senyor feudal; podia prolongar els comentaris més barroers sobre certes coses d'ordre fisiològic de la seva pròpia persona; però Frederic no havia dit mai, en les tristes confidències fetes a Bobby, que el seu pare hagués hipotecat tal finca o que ell s'hagués vist obligat a empenyorar les joies de la seva dona.

I Frederic, en decidir-se, quan ja havien madurat les circumstàncies perquè es produís l'entrevista amb Rosa Trènor, havia callat també a Bobby la causa «desagradable», la causa immediata determinant de la seva decisió. I això que es tractava d'un esdeveniment vulgaríssim. En aquells darrers anys, el desordre econòmic de la seva dona i d'ell havia arribat a l'escàndol. Tothom s'havia assabentat de la situació de Frederic i del seu pare. Tothom sabia que els Lloberola havien hagut de vendre molt, de reduir-se molt. Però Frederic no havia volgut renunciar a la seva cresta d'histrió; havia tapat forats de qualsevol manera, i, en el punt que comença aquesta història, Frederic es trobava amb l'amenaça d'una lletra a punt de vèncer. Era un crèdit personal fet a Frederic sense garantia. Frederic no podia pagar. Havia parlat de renovar la lletra, però aquesta renovació no era admesa sense l'aval del seu pare. Naturalment que Frederic no era capaç de negar

la seva signatura ni d'arriscar-se a les conseqüències de la manca de pagament. Però, si això li semblava horrible, li feia tant o més pànic l'entrevista amb el seu pare. La quantitat acceptada era prou respectable perquè es produïssin unes escenes que Frederic no es veia amb cor de resistir.

El neguit de diners havia estat la dispèpsia de tota la seva vida; però aleshores això s'havia aguditzat. Frederic havia aguantat molt; per primera vegada se li presentava la possibilitat de no aguantar, de no voler aguantar, de no fer el més petit esforç per aguantar.

Frederic no s'esverava davant les possibilitats d'adoptar una actitud descordada: de, si estava enfangat per un cantó, acabar-se d'enfangar per un altre; de barrejar la desgràcia econòmica amb una vermella gosadia galant, i de resoldre allò que les persones resolen abaixant el cap, amb un cinisme ploraner i declamatori.

Les circumstàncies ja eren prou madures. Frederic volia vint-i-quatre hores d'evasió, o vint-i-quatre hores d'estar amb el cap sota l'ala com l'estruc; un dia lluny de la seva família i de la lletra de canvi.

Per tots aquests motius, Frederic va demanar a Bobby que l'acompanyés a casa de Mado, on segurament hi trobaria Rosa Trènor.

I Frederic, l'endemà d'aquella decisió, estirat dintre dels llençols, interrogant amb els ulls d'una manera mecànica el gos dissecat i tornant a passar les ungles lleugerament per les inicials de la coixinera, per fer-se ben bé càrrec que es trobava dins del llit de Rosa Trènor, anava refent les escenes de la nit passada.

.....

A quarts de dotze, ell i Bobby pujaven l'escala. Mado mateixa va obrir la porta; duia un pijama colonial i plata, i els pits de Mado, apretant el setí del pijama, feien l'efecte de dues capsas de bombons d'aquelles que a començaments de segle es veien damunt del piano de les famílies modestes. Frederic es va fixar en el truc pectoral de Mado molt més que en la besada explosiva que la xicota va fer en els llavis de Bobby, engegant-li

nas amunt les escorrialles de fum que li quedaven a les genives. Frederic es va passar l'ungla del dit xic de Mado pels llavis, i ella, amb una rialla gairebé musical, va engegar els dos homes dintre el menjador.

En el menjador de Mado hi havia l'interès produït pel *tournant*; el joc dilatava els ulls, fent oblidar la presència del rímel i precipitant les coïssors i les llàgrimes naturals. Quan anaven mal dades per a algú, els tics, el fred a l'estómac o a les plantes dels peus, i aquell desplaçament de maxil·lars i d'arrugues nasals que trenquen l'equilibri de les línies i marquen en els rostres unes atàviques reminiscències simiesques, en un món com aquell es produïen d'una manera desfermada.

Hi havia, entre la concurrència, Reina, una noia joveníssima, amb el cabell de platí i amb l'esquena en l'aire fins més avall dels ronyons, tota d'uns músculs blanquinosos i sense sang, adaptats a la funda de pell més vegetal i més decorativa.

Reina era la gran amiga de Mado, i algú els atribuïa determinades aficions, perquè Reina tractava els xicots que la voltaven com si sempre tingués una esclotxa a punt per deixar escapar l'anguila de la seva ànima.

En el moment de jugar, l'interès de Reina ultrapassava els límits de la correcció més primària; no admetia bromes; el seu somriure forçadíssim ensenyava les dents amb un excés de secreció de saliva, produït per l'estat de nervis, d'una manera molt semblant a la que gasten les hienes quan entre elles s'ha convingut una visita al cementiri. Reina, més supersticiosa que cap dels assistents, quan li donaven carta, abans de mirar-la, la solia apretar amb l'índex fins a fer-se mal, deixant la carta lleugerament gratada per l'ungla, i els malpensats ho atribuïen a un intent de senyalar el joc, cosa completament falsa, perquè Reina, en fer això, no pensava en cap trampa. Era un truc de la seva superstició que havia d'acompanyar aixecant la cara com si no guaités cap punt determinat, i aleshores els ulls de Reina tenien aquella brillantor volguda i artificial de les pedres falses. I aquella mena d'esguard fou la primera cosa que varen topar els ulls de Frederic al moment d'entrar en el menjador, empès per la rialla de Mado. Frederic, que coneixia Reina i les altres xicotes de la partida, va sentir

la repulsió d'aquells ulls, se li varen presentar com una cosa nova i hostil; i la primera reacció fou la de recular, la de no passar més endavant fins a arribar a Rosa Trènor. La mirada involuntària de Reina, sense cap intenció contra Frederic, havia fet baixar la temperatura de la seva audàcia, i Frederic s'havia tornat a sentir covard; però, abans de formular cap mena de decisió, la mà petita i molsuda de Rosa Trènor havia anat a parar als llavis de Frederic, i ell es sentí lligat per la seda eixuta i tèbia d'aquella mà.

Rosa, en el menjador de Mado, no gastava cap mena de *toilette* complicada; duia un vestit senzill i damunt del vestit un suèter de color de cirera; la mateixa indumentària que s'hauria posat per estar per casa, una nit d'hivern que hagués tingut migranya o hagués estat un pensament constipada. Aquella despreocupació del vestit era apreciada com a característica de bon to; un cop arribava l'hora dels adeu-siaus, Rosa empaquetava la seva carn, i les robes gastades que la subjectaven, dintre un gran abric de castor, una mica pelat i castigat, amb la tendra bonhomia d'una persona que se n'anava a descansar sense intencions de fer patir ningú.

Rosa, quan efectuava aquesta mena de visites a les seves amigues, portava un sac immens de pell de serp, que obria sospirant amb la unció d'un filàntrop de llegenda popular que es disposés a repartir pa i formatge a una banda de criatures desarrapades. De fet, Rosa no repartia res del que tenia dintre del sac; feia una gran remenadissa de l'interior i n'extreia cabdells de llana virolada i un suèter tot just començat. Entre aquella mica de feina femenina, Rosa duia llibres, papers, carnets, una ampolleta de piperment, les claus del pis i tota la bateria de coloret, miralls, polveres i pintes. El sac de Rosa Trènor era una de les coses més personals. Ella parlava del «seu» sac de la mateixa manera que un perruquer fantasista parla del «seu» líquid per fer sortir cabells.

Rosa, quan encetava la feina, romancejava amb mitges paraules i mirades significatives per interessar les seves admiradores. Atribuïa una mentida que acabava de llegir en una novella infecta, a un personatge de

moda —a un personatge del «seu món», com deia Rosa Trènor— allunyat del clan de les entretingudes i famós per les pells i les infidelitats de la seva dona. Rosa tenia una traça especial a complicar *potins* i a dir coses canalles i esqueixades sense variar el to de veu ni la monòtona gesticulació dels llavis. De vegades, la seva conversa es desviava pels camins de la tendresa i la moralitat, i afectava escriuir-se de tal cosa que li havia explicat un senyor honorable, d'una de les dames de més reputació.

La gràcia natural de Rosa era una mena de barcelonisme descuidat i autèntic que ella, filla d'un notari i nascuda en el barri vell de la ciutat, no havia pogut perdre malgrat el bastardeig dels seus contactes i el desguitarrament de la seva vida.

Quan arribava l'hora de barrejar les cartes, Rosa deixava el pontificat i s'abocava a la feina de provar sort d'aquella manera fofa i voraç emprada per les sangoneres quan es tracta de xuclar sang d'una pell estomacada. Rosa presentava en aquelles ocasions una quantitat discreta de moneda i l'arriscava en les postures fent aquella ganyota groguenca pròpia de les persones que pateixen del fetge. Generalment, Rosa acostumava a perdre poc, i, quan li esdevenia aquesta desgràcia, el suèter es tornava més vermell, per contrast, perquè tot el coloret de les galtes de Rosa era insuficient per dissimular la seva pallidesa.

En el joc, aquelles amigues que afectaven els sentiments més desinteressats les unes per les altres eren d'una gasiveria i d'una ferocitat només registrades en el món dels insectes.

Els homes neutralitzaven la tensió corrosiva de les jugadores. Això no volia dir que algun d'ells, com el baró de Foixà, un tuberculós sense importància, apliqués al joc una tècnica complicadíssima, i fos intransigent i no admetés cap mena d'ironia quan es tractava dels seus diners. El baró de Foixà era riquíssim i més d'un cop s'havia cobrat un deute de bacarà apropiant-se d'un brillant o anant a empenyorar ell mateix un abric de martes, sense fer cas de les llàgrimes d'elles ni dels comentaris gruixuts que feien els seus companys a propòsit del seu «legalisme». Hi havia qui afirmava que una vegada el baró va perdre els favors d'una noia de la qual

estava enamoradíssim, pel punt de cobrar un deute de joc insignificant que havia contret amb ell aquella xicota.

Rosa Trènor va rebre Frederic amb un somriure d'indiferència, sense distreure's de les cartes, com si hagués fet mitja hora que s'haguessin enraonat. Als que coneixien Rosa no els havia vingut gens de nou la seva actitud, sabent com sabien que li agradava fer l'original i desconcertar el seu públic.

Rosa, encara que, d'una manera vaga, tenia esment de la situació precària del seu examant, tenia l'esperança que Frederic podria tornar a ésser una solució. Rosa creia que, si la fortuna de Frederic no era, ni de molt, el que havia estat abans, a aquell home no se'l podia prendre per un indigent, i la seva sexualitat, una mica més feble i desencisada pels anys, es presentaria amb un punt de tendresa malaltissa, que Rosa sabia explotar; Frederic tindria unes possibilitats més generoses, un abandonar-se més sense condicions, i Rosa sabia administrar el sentimentalisme de Frederic més profitosament —coneixent-lo com el coneixia— que qualsevol pell més tendra i més inexperta.

Rosa posseïa aleshores una mentalitat estomacal. En les comèdies d'amor no perdia el temps en escenes secundàries, i anava de dret a «l'escena del sofà»; en aquesta escena, si Rosa no podia fer ús de les armes dels seus divuit anys, tenia aquell perfeccionament de tècnica en obrir i tancar l'interruptor patètic, que per a alguns podia resultar una dona perillosa. En definitiva, Rosa, per vanitat i per instint de conservació, creia en aquell rústic aforisme que diu: «Gallina vella fa bon caldo».

El bacarà va seguir com si tal cosa amb les aportacions de Frederic i Bobby; les postures s'engreixaven enmig de la vibració elèctrica dels maxil·lars i de les òrbites.

Les dones varen acabar guanyant com sempre, menys Mado, que pagà les pèrdues amb la cartera de Bobby, considerant que no estava bé que la mestressa de la casa guanyés tota la vida.

Mado oferí a les amistats, a més a més de les begudes, una mica de caviar escampat damunt d'unes galetes salades, que tothom acceptà menys

Rosa Trènor, que, amb les seves pretensions de gran senyora a l'antiga, li feia fàstic el caviar; i ella mateixa anà a la cuina a preparar-se unes torrades guarnides de polpa de tomàtec, que queixalà voraçment amb una volguda despreocupació rural.

A l'hora de retirar-se, Bobby picà l'ullet a Frederic, i Rosa Trènor no manifestà cap desig d'empaquetar-se dintre l'abric de castor. Mado digué que es trobava una mica marejada, i Reina s'oferí a quedar-se a dormir amb ella. Bobby, comprensiu com sempre, s'acomiadà de la seva amiga amb les besades explosives de costum, i començaren a baixar les escales, acompanyats d'unes rialles en sordina per no escandalitzar els veïns, Bobby, Marta, Gisèle, el baró de Foixà, Ernest Montagut i Pep Arnau, el més jove dels fills del comte de Tavertet, un minyó gras i innocent com un porc, que no passava mai de la porta del domicili de les seves amigues.

Rosa Trènor havia dit que es quedaria mitja horeta per acabar d'ensenyar el punt de suèter a Mado, i tothom va trobar naturalíssim que Frederic, sense acomiadar-se de ningú, destapés una ampolla de cristall i es servís una respectable mesura de conyac.

Aleshores Mado i Reina se n'anaren al dormitori de Mado, no sense que aquesta hagués dit abans a Rosa Trènor: «Vosaltres mateixos, com si fóssiu a casa vostra». I en el divan folrat de seda d'un coloret de pit de tórtora, davant de les copes a mig buidar, de les cartes escampades i d'algun granet estantís de caviar, que havia anat a morir damunt les estovalles per la seva repugnància a morir dintre la dentadura de Bobby, Rosa Trènor i Frederic de Lloberola encetaren el diàleg.

Després d'unes paraules de tanteig de Frederic, en les quals no interveïa altra cosa que la correcció i unes segones de canvi sense malícia, per veure com ella se'l prenia i per portar-la al seu camp, Rosa Trènor, d'una manera vaga i aparentment freda, anà dient coses dintre el to desmenjat del «seu món».

—Sí, francament, m'ha vingut de nou...

Després, a una pregunta desgraciada de Frederic:

—Rancúnia? No, no és que te'n tingui gens...

Silenci, un gran sospir de Rosa, un cop de pestanyes i un somriure natural:

—Però ara ja ens hem saludat, ja tornem a ésser amics... I, em vols creure a mi?, ves-te'n a casa teva... Jo...

Frederic començava a sospitar una cosa terrible: que Rosa Trènor parlés amb sinceritat; Frederic aventurà:

—És el millor que podem fer...

Però tingué por que aquestes paraules fossin massa fortes i afegí:

—Però no, ara ja no cal més comèdia. He volgut parlar amb tu perquè et necessito...

Aleshores Rosa va fer una rialla d'aquelles estripades i ofensives; Frederic es va beure la rialla per força, fent una ganyota; a Rosa, un cop finida la rialla, se li endolcís la veu:

—Em necessites, Frederic? Ara te n'adones?... Després de... Quant fa?

Frederic, mal comediant, caigué de quatre grapes dintre la pregunta, i la coqueteria de Rosa li tapà la boca al moment de contestar:

—No, no! No em diguis els anys; això de parlar d'anys és una cosa de mal gust. Però, vaja, fa temps, eh? I es veu que sí que em necessites...

Rosa, maternal, falsificà la mirada de la pietat aclucant una mica els parpres, i Frederic, somrient:

—Tan malament... em trobes?...

Rosa li passà els dits per la camisa i el llaç de la corbata, li arreglà el cabell esclarissat; Frederic s'ho deixà fer com un conill de gàbia, i Rosa se'l mirà torçant el cap com fan els fotògrafs:

—No, no et trobo malament; però, una corbata com la que duus, pots estar segur que jo no la toleraria... I, ara que hi penso: jo també et necessito, no pas pel que tu imagines... És per parlar-te d'Eugènia D. Sí, home, sí; la cosina de la teva dona; tu deus saber-ho...

Frederic obrí uns ulls d'ignorància. Rosa va creure oportú entretenir la situació i tornar a fer ús del seu llenguatge esqueixat:

—L'altra nit al Grill no es parlava d'altra cosa. Ara, que les que hi sucaven són quatre desarrapades, quatre borratxes com la Mado i la Kity,

la que ara va amb aquest ximple de l'oculista Bonsoms. Res: unes raspes que encara tenen el tuf del fregall als dits.

A Frederic, que l'ofenia el parlar afectadament desaprensiu en boca d'una dona, se li acudí com a solució fer veure que el lèxic de Rosa li venia molt de gust:

—Ets admirable, Rosa; sentint-te enraonar... No sé...

—Què és el que no saps?

—Que em penso que em trec anys de sobre!

—Ui!, des que no ens tractem, he canviat molt; m'he «refinat», però no te'n f..., de mi! Digues, què saps d'Eugènia D.?... És veritat allò del brillant?

Frederic s'adonà, una mica contrariat, que el seu elogi no havia fet l'efecte que ell volia, i aleshores, sense fingir, li digué amb una paraula bastant nerviosa:

—Tinc altra feina. No me n'ocupo, de les parentes de la meva dona. Com pots suposar, no t'he vingut a veure per parlar de la família.

Rosa estava radiant; la seva conversa «molestava» Frederic, i ella afegí sense immutar-se:

—Ai, que ets calet! Aquest imbècil de Bobby, que no s'adona de res, ho sap, i resulta que tu... Però, com pots suposar, a mi no m'interessa, i ho deia per parlar d'alguna cosa. Al capdavall, pots comptar que no seré més rica ni més pobra si una cosina teva regala joies a una morta de gana del Bataclan.

Els comentaris de Rosa, de la més poc espiritual indecència, s'entretenien amb la parenta i amb l'artista del Bataclan sense cap consideració; Frederic estava una mica neguitós; Rosa aguantava el punt, i, amb una condescendència per la qual s'hauria pogut entendre que Frederic era l'interessat, afegí:

—A més a més, si li ve de gust... És el que jo deia ahir a aquestes mocoses: mentre no em vingui a mi amb romanços... Perquè tu saps que mai no m'han fet goig, aquesta mena de porqueries...

Rosa Trènor sabia pel cantó de Bobby i d'altres amics de Frederic que Eugènia D. era la gran amiga de la seva dona, que allèn del parentiu hi havia una confiança i un afecte de debò, i estava convençuda que aquestes suposicions d'un vici d'Eugènia D. —completament falses, per altra

banda— havien d'ofendre Frederic. Ell, veient que no hi havia res a fer, per contestar alguna cosa a aquell «tu saps que mai no m'han fet goig, aquesta mena de porqueries», digué en un to completament idiota:

—Sempre resultaràs una antiquada!

De la mateixa manera que li hauria pogut dir: «Sempre resultaràs una impertinent» o «Sempre resultaràs una mala bèstia». Rosa Trènor feu veure que no se n'adonava, d'aquell to de Frederic, i contestà ràpida:

—Tant com vulguis! És el que dic sempre a aquestes mocoses. A casa meva érem d'una altra manera... Un home, sí! Amb un home, tot el que vulguis! Però que sigui ben educat, que sigui «senyor»; que et penses que no tindria uns solitaris com els de Mado si no mirés prim i si me n'anés al catre amb el primer cabrit que cau a l'Excelsior?

Frederic, encara que aquell moment començava a trobar un gust especial, acostant-se al clima infeliç i acanallat de Rosa Trènor, no volgué reprimir una rialla escèptica.

—Bé, bé, no riguis —afegí Rosa—; és clar que no vull dir que el primer que topes t'ha de dur els solitaris; però després de l'un ve l'altre; si no tens escrúpols, no te n'adones que ja te'ls trobes penjats a les orelles. I, mira, els meus ja fa anys que són a treure taques.

Rosa, creient que aquesta primera part de maceració ja havia estat ben administrada, una mica més ondulant i humanitària portà la conversa per altres camins:

—Però t'estic atabalant; sí, sí, no m'ho neguis, t'estic clavant una gran llauna!... Però, mira que és graciós... Em fa l'efecte que era ahir que parlàvem... No ho sé, ho trobo natural, tot això; què et diré... Com si et tingués la mateixa confiança d'abans...

I aleshores vulgaritzà el començament d'una ària amb un estornut i amb l'anècdota d'un perfum:

—Estic refredada, saps?... Tot el dia amb el mocador al nas...

Rosa va fer participant del seu mocador el propi nas de Frederic, i ell descansà un moment amb l'olor, aclucant els ulls i cercant la forma d'atacar el gran tema.

—T'agrada, aquest perfum, eh? No, si ja et convenceràs que no he perdut el bon gust. La Mado i la Reina fan la mateixa pudor: una porqueria de Guerlein que no es pot rebre, i es pensen que és «la mar de *chic*». La Sara els en duigué una de mostra; quatre-cents francs i encara el que va tenir de pagar als carrabiners de Portbou. Jo no sé com no m'he marejat, avui. Sort d'aquest nas que no em tira... Però quins ulls de son, fill meu! Creu-me, agafa el barret i ves-te'n. Jo vull donar una mirada a aquelles beneïtes. No et creguis! Total, res! Deuen estar llegint una indecentada; la Reina, s'entén; perquè la Mado no en sap, de llegir. Bobby els ha deixat un llibre amb uns dibuixos. És d'allò tan brut... Creu-me, ves-te'n a dormir; què dirà la teva dona?... Els casats teniu de fer bondat...

Frederic aixecà el front i fregà els ulls de Rosa amb un somriure àcid, i ella afegí a les seves darreres paraules:

—Encara que amb mi... Imagina't!...

Frederic començà a tenir por, però les darreres paraules, aquell «encara que amb mi... Imagina't!...», li donaven un cert dret a punxar; i Frederic digué:

—Escolta, Rosa: no te n'has adonat, que ets la dona més excitant, més divertida, més intel·ligent...?

I Frederic va fer un so grotesc inarticulat, una mena de cosa com el plorar d'un gos, perquè Rosa li va posar la mà a la boca sense deixar-li dir més adjectius; però Frederic, tossut, amb la boca tapada, volgué continuar, i, quan es va convèncer que era inútil, li clavà una mossegada fluixa en el moll carnós del palmell, li agafà la mà amb violència i l'hi omplí de petons. Rosa deixà fer... Hi hagué un panteig dels dos; Rosa improvisà dues llàgrimes:

—Però no, criatura, no; mira que se m'escorre el rímel! No veus quins ulls m'has posat?... I ara! Què tens? Tu també?... És de debò que plores, Frederic?...

Frederic s'acusà com en els melodrames de suburbi («Jo vaig ésser un brètol amb tu, sí, un brètol!»), o s'acusà com en les òperes italianes («Jo no havia de tolerar aquella infàmia!»). Frederic evocava el seu passat amor

amb Rosa, evocava certes intimitats, s'embarbussava i es tornava vermell, perquè aquestes intimitats comportaven algun detall o ridícul o indecent, i ell, com era natural, l'ometia; però allò li matava una mica l'efecte de la frase, que sortia esplomissada. Frederic, al final d'aquesta confessió, s'esverà a ell mateix davant de paraules com aquestes: «Allò que vivíem nosaltres dos, l'un per a l'altre, ha estat l'única veritat de la meua vida...».

El discurs de Frederic fou com una mena de compàs d'espera. Rosa abandonà el registre esqueixat, i després d'escoltar Frederic adoptà una actitud de Níobe abandonada, guarnint-se amb tots els plecs de la túnica més solemne. Rosa jugà el seu gran paper de cara a les possibilitats emotives de Frederic, i produí un efecte meravellós. L'abandonada Níobe aixecà dansarinescament els plecs solemnes de la seva túnica, i ell es trobà a les mans el moll de la cama de Rosa Trènor, tebi sota la mitja de gassa. Rosa havia tingut —i tenia encara— fama de posseir unes cames perfectes. L'usdefruit d'aquelles cames havia estat un dels orgulls més legítims de Frederic, i en aquell moment crític eren les cames les que d'una manera positiva tenien la força evocadora del passat, amb totes les conseqüències d'un brutal engrescament.

Frederic considerà inútils les paraules, i intentà —encara que respectant les fronteres que separen un home d'un gorilla— d'arribar a uns resultats definitius, damunt de la seda de color de pit de tórtora del divan; però Rosa, púdica, sense deixar d'ésser molt insinuant, objectà:

—No, Frederic, aquí no...

—Per què?

—Perquè no...

Rosa s'aixecà d'una revolada, convençuda que tot s'anava produint d'una manera perfecta, s'empaquetà dintre l'abric de castor i digué:

—Anem, aquelles ja deuen estar dormint... Quines criatures!...

Frederic, sense badar boca, obeí Rosa Trènor, i començaren a baixar l'escala del pis de Mado. El carrer de Muntaner tenia un color de llet i cendra. Frederic volia fer parar un taxi; Rosa insinuà:

—No cal..., són dues passes...

Frederic sentí a l'espina tota la tristesa, tot el fred del dia que començava. No es veia amb cor de continuar vivint el seu capítol de novel·la amb Rosa Trènor. Quan arribaren a la porta de casa d'ella, Rosa obrí el sac famós, donà dues voltes al pany i oferí després la mà a Frederic; però, aleshores, el Frederic de la lletra i dels neguits familiars tingué una breu qüestió amb el cavaller de Lloberola. Acabava de sentir aquell sorollet de la roda d'un tramvia matiner dintre el rail, en el moment de frenar; aquell sorollet que esgarrafa ressonà dintre la caixa del pit de Frederic d'una manera massa mecànica, d'una manera dolorosa però alliberadora; Frederic sentí com si li escuessin la purulència del cor; Frederic ja en tenia prou, de Rosa Trènor; però el seu orgull —qui sap si la feblesa i la covardia pròpia dels Lloberola— no li permetia abandonar-la. Totes les conveniències, totes les comoditats l'empenyien a casa seva; però el cavaller autèntic —aquesta era la il·lusió que es feia Frederic— ha de rebutjar les comoditats i seguir el camí del deure. I el seu deure era aleshores ficar-se al llit amb Rosa Trènor. Rosa, gran senyora, sabia entendre's perfectament amb els cavallers; i, després d'una mirada de Frederic, Rosa arronsà les espatlles, somrigué —un somriure de divuit anys— i començà a pujar les escales del braç de Frederic.

Frederic sentí la pell del castor fregant la seva americana, com si fos un veritable castor viu, amb tota la feresa o la repugnància que li pogués produir un animal d'aquesta mena.

A dalt del pis, a Frederic ja li era igual tot. A dintre del llit continuà el diàleg i Frederic prometé maquinalment; els projectes s'estructuraven entre una son estranya i dolorosa.

Rosa Trènor arreglà el despertador per a les onze en punt, que havia de llevar-se de precís. Es tractava de la modista. Frederic s'adormí amb la boca de Rosa Trènor enganxada a les seves dents per una viscositat visceral o per una viscositat de flor esclafada... De quina mena de flor? Frederic no ho sabia ben bé, perquè tot això ja era imprecís i monstruós, tot això ja entrava de ple dintre el clima dels somnis...

.....

Frederic, estirat dintre els llençols, acabà de situar i reproduir les escenes mentalment. De tot plegat en deduïa que havia fet una gran bestiesa.

De la cambra de Rosa Trènor n'anava apreciament l'arquitectura inconfortable, tot allò d'encongiment i de desordre que tenien les cadires i l'armari. Frederic es sentia com un naufrag recollit per caritat que es desperta en una casa particular en la qual tenen uns costums més grollers que els seus i una manera de viure més dura i més desarrapada.

Rosa Trènor, a desgrat dels seus miraments, era una dona treballada per la necessitat, i per la necessitat d'haver hagut de passar la nit amb homes que feia mitja hora que coneixia. Rosa, com les entretingudes de la seva mena, no tenia el pudor del domicili; i, de la mateixa manera que ella es prenia una absoluta confiança física amb la pell d'un desconegut, creia que aquell desconegut s'havia de prendre la mateixa confiança amb tot allò que era d'ella, amb el seu llit, els seus mobles, el seu gos dissecat; que trobaria naturalíssim el fet de despertar-se en una cambra en la qual la roba estesa del desconegut s'hi havia de sentir fatalment avergonyida, amb la sensació de fer-hi nosa.

I Frederic, després dels quinze anys passats i amb la ignorància del pis de Rosa Trènor, era aquell desconegut, era aquell naufrag estirat dintre el llit, fent-se càrrec d'una mena d'ambient que l'acovardia i que li repugnava.

Rosa, creient que la seva novel·la *Frederic. Segona època* era peix al cove, havia volgut tractar Frederic amb una franquesa conjugal, amb aquella alegria i aquella despreocupació d'una dona davant del marit que arriba d'un llarg viatge durant el qual la dona ha comès una infidelitat, i per allunyar sospites fingeix un tendre i gens encaboriat «estar per casa». Era per això que Rosa s'havia vestit i havia deixat Frederic roncant, amo del pis, sense cerimònies, convençuda que aquella era la millor forma perquè Frederic retrobés tot «el gust d'ella». Però a Frederic «la propietat» d'aquell pis l'aclaparava; no veia el moment d'apretar a córrer, i al mateix temps una mandra corporal absoluta el tenia estenallat contra els llençols, en aquella hora inconfessable de dos quarts de cinc de la tarda. I les seves

mans repassaven, sense acabar-se de decidir, la humida tebior de la seva samarreta guarnida amb el trofeu d'unes quantes llàgrimes de Rosa Trènor, una mica tenyides del rímel que amb la precipitació de darrera hora no s'havia acabat ben bé de treure de les pestanyes.

Si el primer terme del paisatge moral de Frederic —la nit passada amb Rosa Trènor— hagués tingut un coloret més engrescador i un volum més agradable, era possible que el segon terme no s'hauria presentat tan negre i tan de pressa. Com quan en els polsos s'inicia un atac de migranya —després de passades les característiques precursoras de l'atac— i es comença a apreciar el dolor positiu d'una manera feble, insinuant i traïdora, en el paisatge moral de Frederic s'anava esborrant la imatge de Rosa, per produir-se —gairebé amb el mateix dolor físic de la migranya— la imatge d'una lletra de canvi i la imatge del pare de Frederic. El primer terme era tot un altre. No era un capítol pretèrit i mig fracassat de novel·la, sinó que era una angúnia futura, però d'una imminència apremiant i d'una realitat que no donava lloc a dubte.

Frederic havia de fer un suprem esforç; ja havien passat les vint-i-quatre hores. Al peu del llit jeien uns mitjons acusadors que l'esperaven. Frederic es començà a vestir amb el fàstic d'haver-se de posar aquells mitjons, que no sortien precisament de l'armari. Frederic se n'anà de dret al bany; però allí tot seria inútil; a més a més, no hi havia temps de res. Tampoc no sabia com funcionava aquell calentador. A la banyera romancejaven dos dits d'aigua bruta i una esponja flotant com una entranya en remull. Aquella cambra de bany, petita, encongida, amb el joc de gomes vermelles que penjaven de les parets i amb les corbes inexpressives dels aparells sanitaris, tenia un no sé què de criminal i de pornogràfic alhora. Frederic es rentà sumàriament, i s'indignà perquè totes les tovalloles eren usades i brutes de coloret de *rouge* o de rímel. Frederic opinava que Rosa Trènor era una persona deixada i impossible. En fer-se la corbata, sentí com una humiliació, contemplant el seu coll suat i amb ombres de misèria. Sentí la humiliació de no poder-se canviar el coll. Malgrat aquest sentiment, Frederic es feu el nus de la corbata amb una desmenjada coqueteria. Una altra

humiliació li oferien les seves galtes mal afaitades; per dissimular la negror del pèl, utilitzà una polvera de Rosa, però es fregà amb ràbia, fins a malmetre's la pell, amb una tovallola russa, perquè els polvos no servien de res. Es contemplà al mirall llarga estona: feia una cara lamentable; però la vanitat pueril de Frederic tenia una compensació, en adonar-se de la seva figura alta i plena, sense obesitats infamants; del lleu prognatisme que se li marcava al maxil·lar, que ell considerava signe d'aristocràcia gastada i fins si es vol una mica degenerada; i amb un dit es fregà els dos triangles petits i simètrics, d'un negre brillant, que li servien de bigoti.

Frederic s'adonà que en aquell pis de Rosa Trènor no hi havia una ànima; tot anava a la bona de Déu. Probablement una dona d'aquestes que es dediquen a la neteja dels pisos de rellogats variables hauria pujat per endreçar les coses, i se n'havia tornat tímidament per por de despertar-lo. Potser Rosa havia advertit que no pugés ningú. Frederic donà un cop d'ull a la cuina i veié una tassa amb escorialles de cafè amb llet i sucre. Totes aquestes matèries s'havien destriat, i una gata exsangüe —que probablement devia haver saltat per una finestra oberta, perquè no hi ha manera de creure que Rosa tingués una gata de tan mala presentació— anava llepant l'interior de la tassa, i, en veure Frederic, es posà a miolar amb una agror rítmica i resignada.

Frederic s'anava intoxicant amb la tristesa d'aquell pis, i sentia una llàstima profunda de Rosa Trènor, que havia de fingir, que havia d'emboïcar-se amb els vel·ls de la pretensió, que havia de passar per sota la brutalitat de qui fos, i tot per mantenir una misèria de perfums i de llençols de color de rosa. Frederic coneixia una mica aquelles humiliacions i aquelles comèdies; però l'amarga realitat de Frederic no era una cosa tan estireganyada, tan de cementiri, com aquella tassa de la cuina, que trontollava i anava fent un sorollet feble, com d'animal espantadís, mentre la gata la castigava a cops de llengua.

* * *

La història dels Lloberola era una de tantes històries familiars que tenen un final disgustat i pobre, sense una reacció que li doni certa noblesa tràgica o, si més no, una vivacitat escandalosa o pintoresca. Don Tomàs de Lloberola i Serradell, cap de la família, havia vist fondre's a les seves mans tota la passada grandesa, per trobar-se convertit en un pobre home desarmat, gris, amb la seva mola insignificant, gairebé anònim dintre la geometria uniforme dels pisets de Barcelona.

Hereu d'un patrimoni importantíssim en apariència però ja esquilmat per les guerres carlistes i per les follies del seu pare, gravat d'hipoteques, i havent de pagar legítimes, llegats i pensions interminables, don Tomàs es va trobar als vint-i-vuit anys amo del seu casalot del carrer de Sant Pere més Baix, amb un títol universitari que no li servia de res, amb una dona grassa i escrupolosa que tampoc no li servia de res i amb una ignorància perfecta de tot allò que compta per fer ús de les dents i de les ungles, per treure partit de les situacions i, si més no, per conservar la pròpia pell davant les envestides o les moixaines de la ferocitat del pròxim.

En canvi, don Tomàs de Lloberola tenia, com a compensació per anar tirant, la consciència de la seva màgica superioritat, perquè venia directa i legítimament de trenta generacions que no havien aixecat mai una palla de terra. Don Tomàs, com a única arma per defensar-se, esgrimia el seu orgull familiar, sense una punta d'ironia, sense una gota de malícia.

Els Lloberola pertanyien a aquest tipus de casa, encara puixant a dareries del dinou, que en la seva profunda ignorància del temps i de l'espai duia el corc que la tenia de convertir en un inofensiu espectre. Famílies arrapades a una tradició no molt vella, formant part d'aquella petita aristocràcia rural ennoblida als segles disset i divuit pels reis espanyols, ocupant algun càrrec burocràtic més o menys llampant a les colònies, obtenint, per la gràcia o la desgràcia dels casaments, el parentiu amb noms més acreditats i més il·lustres, donant un contingent notable de fadrísters i mosses als convents, a la clerecia secular o a la milícia, i conservant per mitjà de procuradors i administradors llur contacte amb la pagesia, encara que, de fet, aquestes famílies, en l'època de la crescuda de Barcelona,

s'haguessin construït llurs grans casalots —molts d'ells desapareguts en l'actualitat— en els barris més rancis, més gratinats i més plens d'aquell esperit de menestralia medieval.

El contacte amb la terra, en les famílies com els Lloberola, tenia un caràcter merament estomacal. Conservaven en alguna finca la reminiscència d'un senyoriu perdut, del qual no en quedava res més que la propietat de les feixes i d'alguna casa habilitada amb un confort primari, per anar a passar els mesos de l'estiu o per anar a clavar, de tant en tant, quatre perdigonades a l'esquena d'una llebre. Els Lloberola, com tantes famílies de la seva mena, estimaven, de la pagesia que els havia engendrat, només que la renda, sempre esquilhada i filtrada per la sornegueria de masovers i administradors; en moltes de les seves finques no hi havien posat mai els peus, ni havien procurat millorar-les. Ordenaven de vegades la tala brutal d'un bosc sense cap mena de mirament, i amb perjudici del país, per satisfer una necessitat apremiant, produïda gairebé sempre per la vanitat o la imprevisió.

Però tot allò que volia dir una mena d'afecte espiritual a la terra, i, si més no, una certa indústria i vivor per treure'n partit i valorar-la, tot el que volia dir un contacte intel·ligent i un contacte moral amb un trosset de món que era d'ells, i que moltes vegades representava una gran riquesa, no figurava dintre els càlculs d'aquestes famílies. Guaitaven els masovers i els terrassans amb un paternalisme ofensiu, acceptant la gara-gara, els pollastres o les amanides d'un berenar de mitja tarda com la moixaina d'un gos que està obligat a fer-la, sense comptar que aquells masovers —un cop destruït al nostre país el prestigi màgic de l'amo— eren llurs propis enemics i els que en molts casos acabaven apoderant-se de les finques i traient-los de casa; i, si no eren ells, no faltava mai una aranyeta a l'aguait de velleïtats aristocràtiques, que amb l'ajut de la usura es feia seva una propietat mig abandonada i valorada a baix preu, per convertir-la en una explotació de primera.

Amb el desafecte a les terres, produït a començaments del segle passat, va coincidir una castellanització de gran part d'aquesta petita aristocràcia

del nostre país, convertida en una mena de paràsit, girada completament d'esquena a la veritable tradició i a totes les essències sentimentals autòctones que s'anaven desvetllant de mica en mica. Les guerres civils contribuïren al suïcidi econòmic i moral de moltes d'aquestes famílies. I, un cop acabades les guerres, es pot dir que es va acabar aquella passió política que feia arriscar fins la pell, i només es mantenia una esbravada ferocitat anacrònica, conseqüència de les discòrdies produïdes per les mateixes guerres. Aleshores la política, per molts d'aquests senyors, no era altra cosa que l'esperit de caciquisme més baix de sostre, a base d'amistats i lligams amb la cort; de vegades, per un fi utilitari, com la concessió d'una carretera que millorava una propietat; de vegades, per satisfer el cor ple de moixigangues d'un personatge nul, que per una acta de senador es patejava materialment el patrimoni.

El sentiment religiós vivia arrapat a l'esquena d'aquesta aristocràcia, en la forma del més ineficaç clericalisme; els contactes de sang que tenien amb l'Església, pels molts parents capellans i canonges i fins bisbes, feia que en aquestes famílies la mecànica de la religió fos observada amb un ritme perfecte. Cada una d'elles tenia la seva parròquia o la seva església per donar-los to a una missa determinada. Formaven part de les juntes de l'obra parroquial, de les associacions benèfiques o de les associacions merament devotes en llocs preferents de les processons solemnes, usant uniformes de grandeses extingides i ciris més beneïts que els ciris corrents. Cada família tenia el seu nombre determinat d'ordres religioses per protegir; i, en els salons d'aquestes cases fredes i humides que guardaven una pompa entre sepulcral i carnavalesca, hi escalfaren les cadires de domàs infinites parelles de monges, amb les còfies i els escapularis més heterogenis.

Moltes vegades, l'única manera que un aristòcrata d'aquests tenia per recalcar la seva persona amb un color decidit damunt la grisalla popular, era un solemne acte religiós, en el qual podia anar al costat d'un bisbe, amb la cascara guarnida de galons i el tricorni guarnit de plomes sensiblement arnades.

Aquesta mecànica religiosa comportava una mena de cucurulla moral que feia els seus oficis des del rebedor dels casalots fins a les estones més

íntimes de les alcoves. Aquelles alcoves fosques, amb grans llits de dossier, en el veïnatge dels quals eren substituïts el bany i els aparells higiènics per tota mena d'imatges colorides i vestides d'una manera patètica, i guardades dintre unes gàbies de vidre, fent companyia a les piques d'aigua beneïta o als grans armaris negreencs, coronats d'escuts i plens de roba interior que no s'havia estrenat mai i les randes s'havien tornat grogues de tristesa.

La moral externa era tan primmirada, en aquestes famílies, que moltes vegades es considerava escàndol anomenar una actriu o una dansarina famoses, o el títol d'una novella, o el nom d'un autor intel·ligent. Mai, en les visites a la senyora de la casa, no sortia dels llavis un tema de conversa que pogués interpretar-se com a cosa remotament lliure, i en els diàlegs no es parlava de res més que de religió, de malalties, d'educació dels fills, de qüestions referents al servei o a la propietat, i, d'una manera molt vaga i amb un criteri molt pintoresc, es comentava la política.

La rigidesa moral, purament exterior, no era obstacle perquè en el cor de les famílies més enxarolades es produïssin en secret totes les misèries sexuals imaginables, que es registressin casos de degeneració infamant i que un respectable senyor de barba blanca, portador de tàlems i ciris, fos un invertit amb totes les conseqüències, o un sàdic que mantenia les seves aficions amb una tapada covardia i amb la complicitat de la gent més baixa.

En una època en què la vida galant a la nostra ciutat no havia pres les proporcions i l'impudor d'ara, alguns d'aquells aristòcrates esbravaven llurs inclinacions sexuals en un clima plebeu i resclosit; no tenia res de particular que moltes vegades tot l'excitant es condensés en les mitges d'una cuinera o en la grassa opulència d'una dida forana. Era considerat com un desaprensiu i com un home que ofenia públicament la seva classe l'aristòcrata que regalava un collaret de diamants a una dansarina del Liceu, o que feia posar a l'oficiala d'una modista un barret guarnit amb camèlies de roba i amb ales d'ocell ultramarí.

La característica més forta de les cases com les de Lloberola era un viure isolat i un relacionar-se només que amb un nombre limitadíssim

de famílies, i l'atribuir-se, elles amb elles, tot el que de valor moral i valor social podia tenir el país. Consideraven com a persones inferiors les que no anaven a fer visites dins d'una berlina —encara que fos tronada— amb escut a la portella i no tenien, per xafardejar amb els canonges, amb els generals o amb les cosidores —que moltes vegades eren l'únic conseller de la senyora de la casa—, aquells salons humits i lúgubres i aquells sofàs folrats de seda perlejant, però amb les potes inflades d'artrítisme.

I, mentre a Barcelona s'anava produint tota una vida nova, i els pirates, els espartenyers i els escapats de les fàbriques es convertien en grans industrials, mentre els botiguerets arraconadors de sous es trobaven amb un capital gras i es dedicaven a les noves construccions i a l'engrandiment de la ciutat, aquesta aristocràcia, sense imaginació, sense una ombra d'iniciativa, es va anar desinflant, empobrint, anorreant del tot. Certs elements, sortits de l'esmentada classe de famílies, es modernitzaren, pactaren amb allò que ells en deien la gent ordinària, representada pels industrials, i algun matrimoni diguem-ne morganàtic es convertí en un bon negoci per a determinades famílies. Altres tingueren la sort d'una felix inversió de capital, o els afavoriren circumstàncies especialíssimes. A altres, com als Lloberola, no els tocà altre remei que una anul·lació absoluta, perquè la decadència que duïen a la sang ja no tenia gens de força per reaccionar.

Don Tomàs de Lloberola vivia en un pis del carrer de Mallorca. Les escriptorials de la seva època florida van servir per moblar aquell pis d'una manera desgraciada i impròpia, i alguna calaixera o algun mirall, famosos dintre la història de la casa, feien en el pis un paper enze i escrostonat de relíquia. Leocàdia, que era el nom familiar de la senyora de Lloberola, no tolerava que a cap d'aquests mobles hi arribessin les mans mercenàries, i tots els matins, en tornar de missa, es dedicava a treure'ls la pols i a amoixar-los d'una manera tendra, com si es tractés d'amoixar les galtes d'una àvia paralítica que en un temps llunyà havia fet tronar i ploure.

La situació dels Lloberola passava gairebé desapercebuda; si no fos per Frederic, que mantenia certs contactes amb el món de primer rengle —ja se sap que per mantenir aquests contactes no és obstacle una posició

tèrbola, irregular o precària—, els Lloberola, fora de la parentela més pròxima, es pot dir que no es tractaven amb ningú, i no eren invitats enlloc ni se'ls veia en cap festa notable. Hi havia molts dels que coneixien Frederic que no sabien un mot de la seva família i l'acceptaven com un pervingut qualsevol. A més a més, Leocàdia, cada vegada més escandalitzada amb els costums de la gent que reia i gastava, i influïda, més que per res, per la bronquitis del seu marit, aclimatà la seva vellesa a una vida trista, casolana i devota.

Leocàdia, encara que mai havia estat bella, i una prematura obesitat la va privar, ja en les èpoques de soltera, d'aquell excitant especial que els homes sabien trobar en el polisson i en les mànegues apernilades, era, però, una dona fina, plena de delicadesa i docilitat. Leocàdia es va casar amb Tomàs de Lloberola sense cap mena de passió, però amb el convenciment que per a ella no podia existir al món altre home que el seu marit. Innocent com era, i amb unes normes morals irreductibles encastades a la medulla, acceptà la mica d'esplai que li oferia la intimitat d'un home pesat, poc graciós i formulari amb la tendra resignació de Sara en el llit d'Abraham; i, encara sempre carregada d'escrúpols, atabalà les orelles dels seus directors espirituals amb aquell xiu-xiu d'òliba púdica, difícil de tranquil·litzar, i que només s'apaivaga amb la paraula persuasiva d'un sacerdot de prestigi, que aconsella que, en el sant matrimoni, la dona ha d'ésser condescendent i ha de prendre una mica de paciència. Amb el costum, Leocàdia va anar trobant-ho tot naturalíssim, i arribà a estimar de debò a don Tomàs. I més encara: per aquella mena de mimetisme que s'observa en algunes espècies animals i en alguns matrimonis, Leocàdia perdé la seva finor inicial i el seu color de família, per reabsorbir en l'ànima i fer visibles en totes les seves evolucions els motius més banals que formaven part de la manera d'ésser pròpia del senyor de Lloberola.

Leocàdia va fer seva la vanitat familiar de don Tomàs, i en aquest sentit va ésser una mestressa a l'antiga, d'aquelles que s'anul·len i s'encongeixen davant del senyor de la casa, que mai no el fan quedar malament, que mai no mantenen una opinió contrària; i només en els grans disbarats

econòmics i en les disbauxes absurdes del seu marit Leocàdia va protestar tímidament, va aconsellar, va insinuar, amb aquell esperit conservador i pràctic que generalment tenen les dones; però mai amb energia, sempre d'una manera limfàtica, natural del seu organisme limfàtic, i sense poder evitar cap catàstrofe.

A mesura que, amb una manca d'intel·ligència evident, don Tomàs de Lloberola feia pèssims negocis, pensant-se que lligava gossos amb llonganisses, i després, com a conseqüència, en venia un préstec en condicions usuràries o una segona hipoteca que el collava de pertot arreu, Leocàdia no badava boca, plorava d'amagat i oferia ciris, atribuint a la desgràcia el que no era res més que la inèpcia constant del seu home.

Don Tomàs, malgrat haver estat dues o tres vegades president de l'Associació de Catòlics i haver figurat a la junta del Comitè de Defensa Social, que era una de les formes més bovines i més acaramellades d'ésser reaccionari, no havia desaprofitat, però, l'avinentesa d'ésser infidel a la seva dona, i els tresillos del Cercle del Liceu serviren més d'un cop de tapadora a certes aventures que el senyor de Lloberola no volia que respiressin; i Leocàdia, encara que innocent sempre i creient en la bona fe del seu marit, no va estar exempta, en una o dues ocasions, del turment de la sospita, i aleshores, en lloc de posar el crit al cel, va preferir callar i oferir les seves devocions a l'àngel de la guarda de don Tomàs.

El cop fort per a Leocàdia va ésser la venda de la casa pairal, que es va fer, no perquè aquesta venda fos un gran ingrés de diner, sinó perquè el manteniment de la casa representava un seguit de despeses insostenibles. Fins aquell moment, ella i el seu marit anaven passant la maroma davant de les coneixences; es deia que els Lloberola estaven una mica atrapadets, però ningú no sospitava que una família de tanta tradició i un patrimoni tan important es poguessin desfer amb aquella rapidesa. La renúncia a la pompa passada es verificà paulatinament; si don Tomàs, en fer-se càrrec de la seva situació, hagués tallat en sec, s'hagués reduït sense sentimentalismes i hagués ensenyat les cartes a tothom, és possible que hauria pogut salvar molt més del que va salvar, i és possible que els

Lloberola haurien continuat fent un paper relativament brillant; però la vanitat tossuda, patrimoni secular de la família, i aquell enderriament a voler aparentar més del que hi havia, fou la causa que les transaccions i els pedaços es negociessin sempre mig d'amagat, en condicions pèssimes, i de vegades el senyor de Lloberola —que es creia un peix espasa— resultava positivament estafat.

El primer crit d'alerta de la societat barcelonina anunciant que els Lloberola trontollaven —el crit especial, escarafallós, amb desinències de rialla i amb una falsa sordina de compassió que es produeix en un vol de corbs, quan el més tafaner i el més desarrapat ha descobert l'existència d'una vaca morta— va ésser llançat el dia del sant d'Hortènsia Portell, quan en el saló d'aquella vídua moltes de les senyores que l'anaren a visitar varen veure penjat a la paret el famós gobelí que presidia la sala verda dels Lloberola. Aquest tapís, magnífic entre els que posseïen les cases velles de Barcelona, era tan conegut de la millor gent i tan familiar, no sols als ulls de les dames, sinó que fins els botiguers del barri i la menestralia, que no l'havien vist mai, quan volien designar els Lloberola deien: «Aquells senyors que tenen aquell tapís tan bo»; així és que la sorpresa general que es produí en el saló d'Hortènsia Portell fou de les més àcides i de les més untades de xafardeig. Tothom preguntava, fent aquells «i ara!» teatrals, i Hortènsia, entre avergonyida i somrient, deia: «Sí... els pobres Lloberola... ja es veia venir de temps. Jo l'he comprat a molt bon preu, imaginat!, perquè jo no tinc posició per coses com aquesta; però no me l'he deixat escapar; més val que es quedi aquí, si no, Déu sap on hauria anat a parar!». Després, ja d'una manera més íntima i en un diàleg més baix, Hortènsia deixava el to lacrimogen per fer ús d'aquelles tisoires de la cuina que estripen el ventre d'un lluç sense compassió.

Hortènsia Portell era aleshores una vídua encara fresca i brillant; rossa, grasseta, amb els impertinents i el maquillatge excessiu —en aquella època les senyores encara no es pintaven—, atreïa al voltant seu una barreja d'aristocràcia autèntica, de pervinguts, d'artistes i homes de lletres. Hortènsia, que era primmirada i honestíssima, tenia fama de dona lliure,

i algunes senyores, com Leocàdia, la trobaven cursi, ordinària i desvergonyida, i per això, si no gosaven negar-li el somriure i la salutació, de cap manera l'haurien invitada ni s'haurien dignat posar els peus a casa d'ella. Hortènsia considerava aquelles dames com unes «ràncies» i unes «senyores Pones», i es reia de llurs escrúpols i de llur manca d'elegància, encara que, en el fons, li sabia molt de greu el buit que li feien aquelles dames, i, en la compra del tapís dels Lloberola, es pot dir que Hortènsia hi va posar més amor propi i més esperit de venjança que entusiasme artístic.

L'«escàndol» del tapís es va fondre amb cinquanta mil cullerades de sopa nocturna dintre dels pisos barcelonins, fins que va venir l'escàndol d'altres vendes importants i el tro final que els Lloberola abandonaven la casa.

Don Tomàs i Leocàdia —ella per l'esperit de mimetisme que dèiem abans— seguiren la tàctica de l'estruç amb el cap sota l'ala; la gent, per consideració, acceptava aquell tracte inflat i protector del senyor de Lloberola, que continuava parlant amb el mateix to de veu de les seves grandeses, i, si alguna vegada feia un paper ridícul en la seva taula de joc del Cercle del Liceu, els habituals dissimulaven, i el senyor de Lloberola s'escurava el coll amb aquella mena de bruel lleoní, convençut que ningú no s'adonava de res.

Frederic i Guillem, els seus dos fills, i Josefina, la seva filla, constituïen la tortura de don Tomàs. Josefina, casada amb el jove marquès de Forcadell, s'havia escapat de la crema, i, encara que s'estimava molt la seva mare i tenia la mateixa condició de dona limfàtica, apagada i condescendent, el seu egoisme de casada i el clima de confort que li netejava els pulmons feien que posés tan poc com pogués els peus en el pis del carrer de Mallorca. Don Tomàs, que no enviava a dir les coses i davant dels fills era un *pater familias* impúdic i tempestuós, fulminà damunt del greix de Josefina, amorosit pels massatges, les queixes més dures; parlà del desagraïment, de la manca de consideració, de la lleugeresa de costums i de l'absència de respecte, en aquell to vermell i esbarzerat que gastava la llengua dels bons profetes. Josefina plorava i protestava, i Leocàdia feia el paper de Sara al costat d'aquell Abraham sense bous ni esvelles, però no en treia altre

Aquesta edició de *Vida privada*,
primera dins de la col·lecció «Imprescindibles»,
s'ha acabat d'imprimir el dia 5 de març de 2023,
aniversari del naixement de Josep Maria de Sagarra.

S'ha compost amb tipus Adobe Garamond Pro
i s'ha imprès sobre paper certificat ecològic
Coral Book Ivory de 80 grams.

IMPRESINDIBLES
BIBLIOTECA DE CLÀSSICS CATALANS
VOLUMS PUBLICATS

1.

Joanot Martorell, *Tirant lo Blanc*, edició,
introducció i notes de Josep Pujol.

2.

Marian Vayreda, *La punyalada*,
a cura de Margarida Casacuberta.

3.

Bartomeu Rosselló-Pòrcel, *Poesia completa*,
introducció de Pere Antoni Pons.

4.

Dolors Monserdà, *La fabricant*,
introducció de M. Carme Mas, edició de Gemma Bartolí.

5.

Francesc Fontanella, *Amor, firmesa i porfia / Lo desengany*,
a cura de Pep Valsalobre i Albert Rossich.

6.

Josep Maria de Sagarra, *Vida privada*,
edició i introducció de Narcís Garolera.

Josep Maria de Sagarra (1894 – 1961) va ser, possiblement, l'escriptor més popular de la seva època: poeta consagrat, articulista, dramaturg d'èxit i autor de dues novel·les breus (*Paulina Buxareu* i *All i salobre*), quan va publicar *Vida privada* l'any 1932 va provocar un escàndol que va sacsejar els fonaments de l'alta societat catalana. L'obra és un retrat sense concessions, àcid i inclement d'una aristocràcia vinguda a menys que no acaba de trobar el seu lloc en un món que està a punt de canviar per sempre. Des dels salons benestants de la Bonanova, als despatxos de l'Eixample o als antres del «Barri Xino», seguim la decadència i final de la nissaga dels Lloberola, que veuen fondre's el patrimoni (econòmic i moral) acumulat al llarg dels segles a les mans de les generacions més joves de la família.

L'obra va rebre el Premi Joan Crexells de narrativa, i des d'aleshores mai ha deixat de captivar els lectors. Tot i ser profundament barcelonina, és sens dubte una gran novel·la europea, que s'ha traduït al francès, a l'anglès, a l'italià i al castellà, entre d'altres llengües.

La present edició, a cura de Narcís Garolera, doctor en filologia catalana i catedràtic emèrit de la UPF, es reafirma en el compromís d'establir un text modern i alhora profundament fidel a la voluntat de l'autor, sense traïr en cap moment la vitalitat de la seva llengua.

